

Ivan Janjić • Ivan Pavlović • Ilija Barišić • Magdalena Mrčela • Valentina Šinjori

TRAGOM TEKSTA 1/4

INTEGRIRANI UDŽBENIK
ZA HRVATSKI JEZIK U PRVOME RAZREDU
ČETVEROGODIŠNJIH STRUKOVNIH ŠKOLA

1 ● BLISKI SUSRETI S TEKSTOM

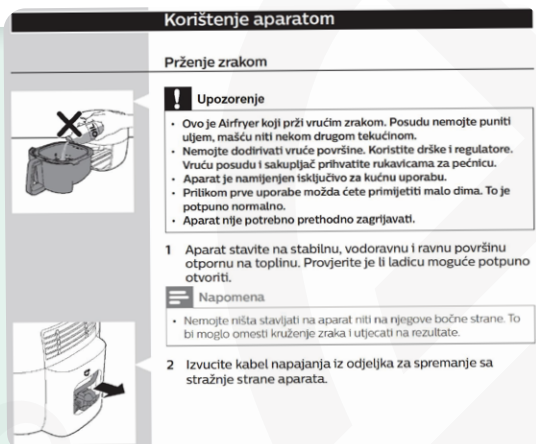
Što je uopće tekst i je li to bitno?	6
Raznovrsnost tekstova	10
Što je književni tekst?	15
Što je umjetnički tekst?	18
Što je jezik i čemu služi?	22
Koji je pravi hrvatski?	28
Poštujemo našu jezičnu normu	34
Funkcionalni stilovi	40
Kako pisati vezani tekst?	45
U zdravu tijelu „dobri duh Zagreba”	52
Pavao Pavličić, <i>Dobri duh Zagreba</i> (strategije čitanja)	56
Film: <i>Tišina</i> (Radheya Jegatheva, 2020.)	65
Osnovni filmski pojmovi	67
Jerome David Salinger, <i>Lovac u žitu</i>	70
Wolfgang Herrndorf, <i>Čik – najbolje ljeto od svih</i>	76
Uvod u medije	82

Što je uopće tekst i je li to bitno?

Za zagrijavanje

- Pozorno promotri sljedeće primjere pa odgovori na pitanja koja slijede.

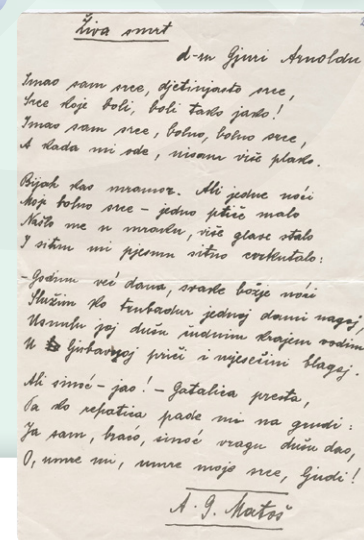
JA: „učim bolje po noći“
JA U 22H:

Scena iz serije Game of Thrones

(Izvor: Yulia Mi, flickr.com)

(Iz fonda NSK-a u Zagrebu)

- Odaberi jedan primjer koji je najbliži tvojemu razumijevanju pojma *tekst*. obrazloži zašto si odabrao/odabrala upravo njega.
- Mogu li se i svi ostali primjeri smatrati tekstom? Zašto?
- Na temelju svojega iskustva s odabranim primjerima pokušaj definirati pojam teksta.

Tekst je sve ono što se može „čitati“, sve što sudjeluje u komunikaciji, ono što donosi neke informacije, sadržaj, sadržava značenje, sve što nas postavlja u komunikacijski odnos (komunikacijsku situaciju), dakle zahtijeva od nas primateljski, čitateljski angažman, reakciju na sadržaj.

Naslućuješ da će se tradicionalna definicija teksta kao niza zapisanih glasova, riječi ili rečenica organiziranih u povezanu značenjsku cjelinu ovdje proširiti, kao što se, uostalom, i sam jezik kao sredstvo komuniciranja također može shvatiti vrlo široko. Tekst u tom smislu može obuhvaćati i fotografije, sličice, zvukove, crteže, tablice, pokrete, sve što sudjeluje u oblikovanju njegova značenja. U nastavi Hrvatskoga jezika izlagat ćeš se najrazličitijim vrstama tekstova. Neki su svakodnevni i dobro ti poznati, za neke nisi ni svjestan/svjesna da im se neprestano izlažeš i da si s njima u stalnome komunikacijskom odnosu, a neki susreti s tekstem i jezikom koji te očekuju možda će ti biti potpuno nepoznati, novi i iznenađujući.

Pitaj se još

1. Pogledaj još jednom primjere iz početne aktivnosti i predstavi komunikacijske situacije u kojima se oni javljaju. S kojima se od njih svjesno i namjerno uključuješ u komunikacijski odnos, a kojima si od njih svakodnevno izložen/izložena i mimo svoje volje?
2. U kojim komunikacijskim situacijama najviše uživaš? Zašto?
3. Postoje tekstovi koji nas osvoje na prvu, odmah nam se svide, no i oni kod kojih to nije slučaj. Radi čega bi se izlagao/izlagala tekstovima koji ti ne donose zadovoljstvo istoga trena?
4. Tko određuje što ćemo čitati? Čitaš li češće tekstove prema vlastitome izboru ili odabir najčešće prepuštaš nekomu drugom? Obrazloži prednosti i mane takvih izbora.
5. Objasni tvrdnju da se od tekstova ne može pobjeći.

Tekstovi su svuda oko nas

Živimo u svijetu u kojemu nas tekst neprestano okružuje, pa bi se moglo reći i da je naša stvarnost tekstna. Svakodnevno smo, naime, uronjeni u različite vrste tekstova.

- » Pročitaj sljedeću sliku i istraži što ti sve govori. Neka ti u tome pomognu pitanja koja slijede.

Fokus na tekst

1. Pozorno promotri sliku i zapiši dojmove koje ostavlja na tebe. Objasni zašto si je baš tako doživio/ doživjela.
2. Oblikuj u jednoj rečenici poruku koju ova slika prenosi. Izdvoji dva ključna razloga koja su te navela na takav zaključak.
3. S kojom je namjerom nastala ova slika? Komu je upućena? Je li uspjela ostvariti svoju svrhu? Objasni.

Čitaš li puno i radi čega bi to činio/činila?

Odgovor na prvi dio pitanja očito je potvrdniji nego što ti se možda isprva čini – svi neprestano čitamo jako puno toga: naslove, podatke, pjesme, slike, knjige, serije, mrežne (internetske) objave, filmove, plesove, modne kombinacije, emotikone (*emojije*), koncerte, reklamne poruke, glazbene videospotove, kazališne predstave, migove ili geste osoba s kojima se susrećemo itd.

Može li se sve to nazvati čitanjem? Je li gledanje slova i sposobnost raspoznavanja nizova ulančanih u riječi, rečenice i tekstove – isto što i čitanje? Čitaš li na jednak način objave na društvenim mrežama i, primjerice, lektiru? U čemu se čitanja razlikuju? Radi čega bi se uopće trudio/trudila čitati tekst koji ti nije odmah jasan i razumljiv? Postoji li razlika između *čitača* i *čitatelja*?

„Čitač je, u mom razumijevanju, onaj koji čita zato što je prekoračio prag bespismene kulture i zakoračio u pismenu, dakle onaj koji može čitati. Čitatelj je, s druge strane, onaj koji uživa čitajući, koji uživa u spoznaji i svakim novim čitanjem nadograđuje svoju sposobnost pretvarajući je u sredstvo izgradnje svijeta i sebe kao intelektualnoga bića.”

(Anita Peti-Stantić, *Čitanjem do (spo)razumijevanja*)

Gotovo smo svi čitači, no to ne znači da smo ujedno i čitatelji. Čitanje je, čini se, iznimna vještina bez koje se uopće ne može biti u kontaktu sa svijetom, a još manje razumjeti ga ili u njemu sudjelovati želimo li to činiti kao bića koja taj svijet istovremeno i stvaralački (su)oblikuju. Razvijanje te vještine čini se ključnim za opstanak autentičnih jedinki jer pojedincima koji je posjeduju omogućuje rijetku moć – u stanju su razumjeti najrazličitije sadržaje s kojima se susreću te zauzeti prema njima svoj osobni (kritički) stav umjesto da ih samo pasivno konzumiraju i pritom ih uopće ne razumiju. Takvi čitatelji, što je ključno, uživaju u procesu čitanja te ta vještina postaje temeljni alat za uspostavljanje (kvalitetnih, neposrednih i autentičnih) odnosa sa svijetom i samim sobom, vodeći na taj način do istinskoga razumijevanja i sporazumijevanja.

„Nema sumnje da je svima koji se profesionalno bave čitanjem, ali i svima koji propituju mjesto čitanja u suvremenom društvu, jasno kako čitanje s jedne strane ima središnju ulogu u procesu stjecanja obrazovnih kompetencija na kojima se zasniva potencijal cjeloživotnog učenja, dok je ovladavanje čitalačkom pismošću s druge strane preduvjet razvoja sposobnog i samopouzdanog čovjeka koji u čitanju uživa i koji tekstove prihvaća kao prozore u svjetove s kojima se na drugi način možda ne bi susreo.”

(Anita Peti-Stantić, *Čitanjem do (spo)razumijevanja*)

U tom smislu opstat će samo pravi čitači. Ili možda ipak čitatelji?

Čovjek kao tekst

► Možeš li pročitati čovjeka? Promotri ponuđene fotografije pa odgovori na pitanja koja slijede.

Fokus na tekst

1. Koja osoba s priloženih fotografija najviše zaokuplja tvoju pozornost? Zašto?
2. Na temelju čega donosiš zaključke o ljudima, njihovim osobnostima? Navedi dva obilježja za svaku fotografiju na temelju kojih ih oblikuješ. Razmisli dovode li te oni do istinitih zaključaka.
3. Na koji bi način bilo moguće stvoriti potpuniju sliku o osobnostima na fotografijama? Pojasni radi čega bi imalo smisla provoditi takve aktivnosti. Koje je sve dobrobiti moguće ostvariti uspješ li se odmaknuti od svoje početne procjene?
4. Vrijedi li to i za čitanja svih mogućih tekstova s kojima se susrećeš (knjiga, filmova itd.)? Objasni.

► Vрати se još jednom naslovu ove udžbeničke jedinice pa pokušaj odgovoriti kako sada shvaćaš pojam teksta. Je li uočavanje i dubinsko iščitavanje teksta bitno? Objasni.

Vještine slušanja, govorenja, čitanja i pisanja pomažu nam upravo i u tome da zavirimo ispod površnih predodžaba izazvanih trenutačnim doživljajima, dojmovima i svime što nam odvlači pozornost te da, u susretu s najrazličitijim vrstama tekstova koji nas okružuju, otkrijemo one prave, istinite, vrijedne i isprva možda nevidljive sadržaje.

Istražuj, surađuj, stvaraj

- U paru s kolegom/kolegicom iz razrednoga odjela odaberi neki problem koji vas muči i koji uočavate u svojem okruženju. Oblikujte jasnu poruku koja bi na njega upozoravala i promislite o najpogodnijoj formi kojom biste je prenijeli. Predstavite ideju u jednoj rečenici. Imajte na umu komu je poruka namijenjena i pokušajte postići da vaša poruka djeluje na njezina primatelja.
- Izdvoji jedan tebi poznati tekst (plakat, grafit, umjetnički tekst, popularnu pjesmu, internetsku objavu, medijski zapis...) s kojim se iznova redovito susrećeš u svojoj svakodnevici. Razmisli u kojoj mjeri raspoloženje i okolnosti u kojima se nalaziš utječu na tvoje čitanje istoga teksta. Tijekom tjedan dana zapisuj i uoč mijenja li se tvoje razumijevanje i doživljaj istoga teksta i na koji način.
- Odaberi, prema svojoj procjeni, jedan lagan i jedan težak tekst za čitanje. Pokušaj i jedan i drugi tekst učiniti sebi bliskim. Izdvoji i komentiraj što sve sudjeluje u oblikovanju značenja odabranih tekstova i što ti je u njima bilo najzahtjevnije pročitati.

Što je književni tekst?

Za zagrijavanje

- Pročitaj sljedeći zapis pa s pomoću pitanja koja slijede promisli o njemu.

UBILI SU GA CIGLAMA

- Odaberi odgovor koji ti se čini najtočnijim i argumentiraj ga.
 - a) To je niz zapisanih glasova.
 - b) To je rečenica.
 - c) To je tekst.
 - d) To je književni tekst.
- Gdje možeš naići na početni zapis? Kakve osjećaje u tebi izaziva?
- Ako ga zamisliš kao naslov u novinama ili na mrežnome portalu, bi li kliknuo/ kliknula na njega? Zašto? Što očekuješ da ćeš pronaći u tako naslovljenu tekstu? Kako te autori teksta na portalima još mogu „navući” da klikneš na naslov? Objasni uspijevaš li se oduprijeti nagovaranju i vabećim naslovima.

vabiti – nagovarati
koga da što učini;
dozivati, privlačiti

- Pretpostavimo da je čitateljska znatiželja prevladala. Stoga pročitaj nastavak teksta.

UBILI SU GA CIGLAMA: CRVENIM, CIGLAMA,
POD ZIDOM, POD ZIDOM, POD ZIDOM,
ŽUTE MU, KOSTI, HLAPE U, IGLAMA,
A BIO JE PITOM, I PITOM

Fokus na tekst

1. Je li nastavak teksta ostvario tvoje čitateljsko očekivanje? Objasni. Obrazloži bi li ovakav tekst i dalje mogao/mogla pronaći na portalu ili u novinama.
2. Izdvoji sve što je u ovako oblikovanu tekstu neobično. Smije li se uopće tako pisati? Osjećaš li se prevarenim/prevarenom kao čitatelj/čitateljica? Objasni svoje odgovore.
3. Izaberi iz ponuđenoga niza riječi one koje opisuju tvoj početni doživljaj teksta i obrazloži svoj odabir: *smiješno, tragično, zbunjujuće, zanimljivo, užasno, nježno*. Zapiši svoja zapažanja.
4. Pročitaj kolegama u razrednom odjelu svoj doživljaj teksta i razloge takva svojega čitanja i razumijevanja. Komentirajte jesu li oni koji su tekst doživjeli i razumjeli drukčije u nečemu pogriješili.
5. Interpretativno pred kolegama pročitaj tekst onako kako si ga upravo ti razumio/razumjela odnosno doživio/doživjela.

- Pročitaj u nastavku tekst u cijelosti, razmisli je li se tvoj doživljaj teksta iznova promijenio te pokušaj odrediti što je konkretno u tekstu na to utjecalo.

Ivan Slamnig

Ubili su ga ciglama

Ubili su ga, ciglama: crvenim, ciglama,
pod zidom, pod zidom, pod zidom.
Žute mu, kosti: hlape u, iglama,
a bio je, pitom i, pitom.

Jedan žuti, i brkati: jedan crveni, crknuti,
jedan zelen, i rogat ko jelen,
u sjeni, pljesnivog, zida,

ubili su ga, ciglama: crvenim, ciglama,
crvenu, mrlju su, prekrili, priglama,
iz svega se, izvuko, samo, repić:
otpuzo, pa se: uvuko, u zid,
u zid, uzi, duzi.

Još jedna cigla u zidu!

- Sada pročitaj i sljedeći tekst te ga pokušaj usporediti s prethodnim s pomoću pitanja koja slijede.

Cigla je suha, paletirana, omotana folijom. Na paleti se nalazi cca 300 – 350 komada. Postoji mogućnost dostave po cijeloj Hrvatskoj. Vršimo uslugu piljenja na 0,5 ili 3 cm – ovisno o želji kupca. Prodajem novu ciglu, neograničene količine.

(oglas za prodaju građevnoga materijala)

Fokus na tekst

1. Usporedi tekst Ivana Slamniga s tekstem iz oglasnika – pokušaj pronaći što više sličnosti i razlika.
2. Komentiraj izaziva li u tebi drugi tekst kakvu reakciju – jesi li uživao/uživala u njegovu čitanju ili doživio/doživjela nešto drugo čitajući ga.
3. Navedi o čemu, prema tvojemu mišljenju, govori prvi, a o čemu drugi tekst. Mogu li se oba priložena teksta različito razumjeti? Objasni.
4. Koji bi tekst odredio/odredila kao književni? Zašto?

Književnost je, očito, nešto što se poigrava i značenjem i zvučanjem riječi. I čini se da to čini s nekom namjerom. Svakako je sastavljena od riječi, ali i od ne-riječi, glasova, zvukova, neobično grafički organiziranih nizova riječi. Književni tekst djeluje na nas, zahtijeva od nas interpretaciju, angažman, određeni napor u otkrivanju njegovih mogućih značenja. Možemo se pitati zašto bi nas to trebalo zanimati. Nije li lakše i učinkovitije kada je sve jasno i jednoznačno rečeno?

Čini se da takvu tekstu temeljna svrha očito nije priopćiti neke informacije na učinkovit, jasan i konkretan način, ali da književni tekst ujedno i jamči, slažu se oni koji književnost proučavaju, *da će rezultat naših čitateljskih nastojanja vrijediti*, odnosno da će se napor isplatiti jer je usmjeren ostvarivanju nekih *viših komunikacijskih vrijednosti*. To bi značilo i da je ono što je manje očito i isprva možda i nevidljivo – iako je do takvih sadržaja nešto zahtjevnije doći – možda još zanimljivije i vrijednije, čak i ključno za razumijevanje.

Izgleda da književnost pozornost usmjerava upravo na to – pomaže u naoko poznatome otkriti skriveno. Pritom potiče čitatelja da aktivira sve moguće alate kojima raspolaže, a koji, uz određeni intelektualni napor, podrazumijevaju i individualne posebnosti čitatelja. Te se posebnosti očituju u aktivnostima koje se tiču spontanoga doživljavanja i reagiranja na pročitano, kao i neposrednoga uživanja u otkrivanju novoga i nepoznatoga, donoseći istovremeno i nove spoznaje i pružajući zadovoljstvo.

► Za kraj uvodnoga otkrivanja osobitosti književnosti pročitaj i sljedeći tekst.

Cigla je suha
Paletirana
Omotana folijom
Na paleti se nalazi cca 300 – 350
Komada
Postoji mogućnost dostave po cijeloj Hrvatskoj
Vršimo uslugu
Piljenja na pola
Ili 3 cm
Ovisno o želji kupca
Prodajem novu ciglu
Neograničene količine

Fokus na tekst

1. U čemu je razlika između dviju inačica istoga teksta? S obzirom na to da je ovaj drugi tekst sastavljen od potpuno istih riječi, jesi li ga doživio/doživjela isto kao i prethodni? Objasni.
2. Kako forma (izgled) teksta utječe na njegovo značenje? Pojasni konkretnim primjerima iz drugoga teksta je li te njegov raspored na stranici nagnao na moguća različita razumijevanja pojedinih dijelova ili teksta u cjelini.
3. Interpretativno pročitaj obje inačice teksta. Pokušaj čitajući obogatiti/proširiti značenje posljednjega teksta.
4. Pojasni je li tekst odjednom postao „književniji“.

Književni tekst na osobit nas način potiče da otkrivamo odnose između forme i sadržaja, izraza i značenja njegovih pojedinih dijelova te time i teksta u cjelini. Na osobit način književni tekst usmjerava pozornost i na „materijal“ od kojega je sačinjen – sam jezik.

Književnost je, također, slažu se gotovo svi koji o njoj danas govore – umjetnost, i to **umjetnost riječi**.

Što je jezik i čemu služi?

Za zagrijavanje

- Prepiši u bilježnicu dijelove razgovora sa svojim prijateljem/ prijateljicom putem *WhatsApp*, *Vibera* ili drugih komunikacijskih alata. Pročitaj ih naglas. Razumiju li svi što ste pisali?
- Pogledaj sada malo pomnije izdvojeni primjer razgovora (slika desno) s kojim si se susreo/susrela na početku udžbenika i pokušaj pročitati tekst koji slijedi.
- Razumiješ li prikazani razgovor? Razmisli pa odgovori koje si sve preduvjete trebao/trebala zadovoljiti da bi razumio/ razumjela ovaj razgovor.
- Jesu li svi koje poznaješ u stanju razumjeti ovaj razgovor? Je li to uopće hrvatski? Je li to uopće jezik? Objasni svoje odgovore.

► Pročitaj (a u svojem digitalnom udžbeniku možeš i poslušati) tekst koji odražava jednu komunikacijsku situaciju.

Fokus na tekst

1. Razumiješ li ovaj razgovor? Što ti otežava/olakšava njegovo razumijevanje?
2. Svakomu iskazu pridruži jedno od sljedećih značenja:
 - a) 'Što ima? Kako si?'
 - b) uzvraćanje pozdrava (odzdrav, otpozdrav)
 - c) izraz zabrinutosti
 - d) 'A ono, nije nešto. Može i bolje.'
 - e) 'A što ćeš, tako je.'
 - f) izraz oduševljenja prilikom susreta sa sugovornikom.
3. Odakle potječu sugovornici iz ovoga razgovora? Po čemu sve to zaključuješ?
4. U paru usporedite početni primjer komunikacije putem društvenih mreža i ovaj razgovor i pronađite što više sličnosti i razlika između njih. Je li u obama slučajevima bio potreban jezik? Objasni.
5. Pokušaj na temelju dvaju primjera komunikacije svojim riječima definirati jezik, tj. odgovoriti što je jezik i čemu služi.

Uočavaš da jezik služi **sporazumijevanju**, tj. **kommunikaciji** (s drugim, okolinom, samim sobom), **izražavanju** (vlastitih misli, osjećaja, vlastite nutrine) te da se jezikom može služiti u obliku **govora** i u obliku **pisma**. Također, postoje nužni preduvjeti koje treba zadovoljiti da bi se komunikacija jezikom ostvarila – sudionici komunikacije moraju moći dekodirati iste šifre, signale, znakove... Moraju ih naučiti i usvojiti isti kôd da bi se mogli sporazumjeti.

Gdje mi je jezik?

Pokušaj na temelju sljedećega zadatka još malo proširiti temeljna obilježja jezika, odnosno govora i pisma, te utvrditi u kakvu su oni odnosu.

- **Izmijeni u paru s kolegom/kolegicom nekoliko poruka, a da se pritom ne služiš govorom ili pismom (ili znakovnim jezikom).**

Fokus na tekst

1. Pojasni jeste li uspjeli ostvariti komunikaciju. Kako ste se osjećali nastojeći se na taj način sporazumjeti? Na koje ste poteškoće pritom nailazili?
2. Obrazloži jesi li u situaciji u kojoj ti je onemogućen govor ili pismo ostao/ostala i bez jezika. Postoji li on i dalje? Gdje se nalazi?

Poštujmo našu jezičnu normu

Za zagrijavanje

- Iznesi svoje mišljenje o sigurnosti u prometu u sredini u kojoj živiš. Navedi konkretne primjere ili situacije u obranu svojega mišljenja.

» Promotri sljedeće slike. Iako još nisi položio/položila vozački ispit, pokušaj riješiti zadatke iz HAK-ova mrežnoga testa za vozače.

HAK – Hrvatski autoklub; nacionalna udruga vozača i vlasnika vozila

3. Kako ćete postupiti u situaciji kao na slici? 7 bodova

- ☐ voziti prije motocikla
☐ voziti prije autobusa
☐ propustiti motocikl

6. Što morate izbjegavati kad naiđete na prometni znak? 3 boda

- ☐ naglo kočenje
☐ brze i nagle pokrete upravljačem
☐ sporu vožnju

Fokus na tekst

- Zašto općenito postoje pravila i tko ih određuje? Objasni.
- Navedi neke moguće posljedice nepoštovanja prometnih pravila.
- Izdvoji pravila kojih se pridržavaš u svakodnevnome životu, npr. na treningu, u školi, u ustanovama koje posjećuješ i sl. Zašto ih je važno poznavati, ali i pridržavati ih se?
- Sobzirom na prethodne odgovore, komentiraj važnost, nužnost i vrijednost pravila u jezičnoj komunikaciji.
- U kojim je komunikacijskim situacijama važno govoriti i pisati u skladu s pravilima, a u kojima možda ne obraćaš toliko pozornosti na jezičnu točnost? Zašto je tomu tako?

Hrvatski standardni jezik

Čovjeku su u gotovo svakoj situaciji potrebna određena pravila bez kojih društvo ne bi moglo funkcionirati. Neka pravila poštujemo, a da ih uopće nismo ni svjesni, dok neka trebamo naučiti i moramo ih poštovati jer bismo se u suprotnome mogli naći u neprilici. Slična je situacija i u jezičnoj komunikaciji.

idiom – svaki pojavni oblik nekoga jezika, svaka govorena ili pisana realizacija (govoreni ili pisani tekst)

Hrvatski jezik obuhvaća različite idiome, od kojih se posebice izdvaja **hrvatski standardni jezik**. Za razliku od ostalih idioma, kao što su narječja, dijalekti, zavičajni, gradski i mjesni govori, čija jezična pravila nismo svjesno učili i koje govorimo spontano, „po domaći“, standardni jezik upotrebljava se u službenoj komunikaciji, a znanje se standardnoga jezika stječe izobrazbom.

Kao i svi standardni jezici, i hrvatski standardni jezik ima iznimno zahtjevnu svrhu – biti općekomunikacijskim sredstvom. Drugim riječima, standardni jezik mora biti tako opremljen da svojem korisniku omogućuje uporabu u svim službenim situacijama, što nije nimalo jednostavno.

Hrvatski standardni jezik službeni je jezik u Republici Hrvatskoj, ali i u Bosni i Hercegovini kao jedan od triju službenih jezika te u Europskoj uniji kao jedan od dvadeset četiriju službenih jezika.

Norme hrvatskoga standardnog jezika

► Promotri sljedeći primjer pa odgovori na pitanja.

Radi isticanja rijeke iz korita zabranjen promet s vozilima!

Fokus na tekst

1. Prisjeti se što je namjena teksta i koje sve namjene tekst može imati. Koja je namjena ovoga teksta? Što te sve upućuje na takav zaključak?
2. Pronađi u tekstu tri jezične pogreške i ispravi ih. Svojim riječima iskaži značenje izvorno napisanoga teksta pa potom objasni zašto si ispravio/ispravila jezične pogreške u njemu.
3. Koja je uloga jezičnih pravila? Tko ih uopće propisuje?
4. Objasni na koji se način možeš uvjeriti u jezičnu točnost kada ti se pojavi jezična nedoumica.

Hrvatski standardni jezik ima svoje norme (pravila) kojima je uređena svaka njegova razina. Kako budeš učio/učila o različitim jezičnim razinama, tako ćeš se i bolje upoznavati s jezičnim normama, stoga za početak ne trebaš nužno imenovati vrstu norme, ali bilo bi izvrsno da je možeš prepoznati. Naravno, uvijek je jezičnu pogrešku mnogo lakše uočiti u tuđemu pisanu ili govorenu tekst, a najteže u svojem, no boljim poznavanjem normi hrvatskoga standardnog jezika i redovitom vježbom zajamčen je uspjeh u jačanju jezične kompetencije.

kompetencija – sposobnost

jezična kompetencija – znanje koje govornik ima o vlastitome jeziku

- Slijedi prikaz normi hrvatskoga standardnog jezika. Prouči ih i promotri primjere koji krše normu te one koji su u skladu s normom. Na temelju primjera koji su u skladu s normom pokušaj ponuditi objašnjenje kršenja pojedine norme.

JEZIČNA NORMA	PRIMJER KRŠENJA NORME	PRIMJER U SKLADU S NORMOM
pravopisna (pravilno pisanje riječi)	Ove subote održat će se automobilska utrka događaj koji svi željno iščekuju .	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju .
pravogovorna (pravilan izgovor riječi)	[Ove subote održati će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.]	[Ove subote održeće se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.]
fonološka (pravilnosti vezane uz glasove)	Ove će se subote održat automobilska utrka, događaj koji svi željno izčekuju .	Ove će se subote održati automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju .
morfološka (pravilan oblik riječi)	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj kojeg svi željno iščekuju.	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.
tvorbena (pravilna tvorba riječi)	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekivaju .	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju .
sintaktička (pravilnosti na razini spoja riječi, rečenice i teksta)	Ovu subotu će se održati automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.	Ove subote održat će se / Ove će se subote održati automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.
leksička (pravilna uporaba riječi)	Ove subote odrazit će se rally , događaj koji svi željno iščekuju.	Ove subote održit će se automobilska utrka , događaj koji svi željno iščekuju.
stilistička (pravilna uporaba riječi s obzirom na funkcionalne stilove)	Ove subote održat će se automobilska trka , događaj koji svi željno iščekuju.	Ove subote održat će se automobilska utrka , događaj koji svi željno iščekuju.

[] – izgovor riječi bilježi se u uglatim zagrada

Jezični (normativni) priručnici

Sve se jezične norme hrvatskoga standardnog jezika navode i objašnjavaju u **jezičnim (normativnim) priručnicima**, a to su: **pravopis**, **gramatika**, **rječnik** i **jezični savjetnik**. Osim u tiskanome izdanju, danas su svi jezični priručnici dostupni i u svojem digitalnom, mrežnom izdanju.

Normativni priručnik

Hrvatski pravopis
Hrvatska školska gramatika
rječnici
jezični savjetnici

Mrežna stranica

pravopis.hr
gramatika.hr
rjecnik.hr / hjp.hr
jezicni-savjetnik.hr / bolje.hr

Pavao Pavličić, *Dobri duh Zagreba*

Upusti se u pustolovinu čitanja književnoga teksta. Tijekom čitanja pokušaj u sebi pokrenuti sve ono što bi ti moglo pomoći u boljem razumijevanju pročitana: asocijacije, logičke veze, uočavanja, povezivanja, prisjećanja, čitateljsko iskustvo, životno iskustvo i sl.

U procesu čitanja književnoga teksta potrebno je što više osloboditi svoj unutarnji svijet. Čitatelj i ne zna što će sve čitanje u njemu pobuditi i kamo će ga odvesti, i baš je u tome njegova čar.

Prije čitanja

- Prolistaj stranice u udžbeniku na kojima se nalaze ulomci teksta koji ćeš uskoro čitati. Promotri dužinu teksta, ilustracije, popratne tekstove i sadržaje. Navedi što zaključuješ nakon pregledavanja.
- Prisjeti se dosada pročitanih djela Pavla Pavličića. O kojoj je vrsti teksta riječ: lirskome, epskome ili dramskome?
- Objasni važnost naslova književnoga djela. Protumači naslov Pavličićeva teksta.
- Na temelju prethodnih koraka zaključno izreci svoja očekivanja od teksta *Dobri duh Zagreba*, koji ćeš cjelovito čitati – o čemu će biti riječi, kakve likove i radnju očekuješ, gdje će se radnja odvijati i sl.

strategije čitanja:

- pregledavanje teksta
- primjena prethodnoga znanja
- predviđanje

Statističar Valentin Knez

Valentin Knez nije se ni sam sjećao kada se zapravo i zašto počeo baviti statistikom, jer mu se činilo da je to bilo tako davno, da je korijen toj strasti morao sezati čak u djetinjstvo. Pitajući se o razlozima svoje ljubavi za tu znanost, zaključio je da ga je k njoj zacijelo privukao njegov snažan osjećaj društvenosti koji je, i pored činjenice što on bijaše osamljen čovjek, bio neobično jak i uvijek budan. Vazda je Valentin Knez osjećao potrebu da oduži svoj dug društvu, da se bavi ljudima oko sebe što više može, da im što više pruži, te da tako proživi što puniji život; a činilo mu se da to može najbolje učiniti statistikom, jer se ona, s jedne strane, bavi ljudima i njihovim poslovima, a s druge strane, pruža tim ljudima neobično korisna znanja i podatke, pa im tako pomaže.

Također, nije se sjećao kako se opredijelio baš za vođenje evidencije zločina i nesreća, pogibija, ubojstava, gaženja, klanja, davljenja i gušenja. Jer, nije on bio čovjek očaran kriminalistikom, niti poklonik detektivske literature; bit će da je i tu bio odlučujući onaj njegov socijalni osjećaj: te pojave (pljačke, požari, nesreće na radu, željezničke katastrofe) neobično su česte, pa je Valentin htio statistički ispitati koliko ih ima, gdje se najčešće zbivaju, koji su im obično uzroci, kakva im je učestalost i intenzitet pa da onda, na osnovi tih izučavanja, pripomogne iskorjenjivanju tog društvenog zla.

Brižljivo je kupovao novine iz svih krajeva zemlje, osobito večernje, koje donose najviše vijesti o kriminalu, pažljivo je izrezivao članke i crtice iz sudskih i kriminalističkih rubrika, a na svome ormaru, u samačkoj svojoj sobi, imao je više fascikala s razvrstanim, sistematiziranim i komentiranim izrescima iz novina. Sve je slučajeve on pratio do kraja, slijedio je sudbine ubojica i utajivača, znao je poimence recidiviste i one koji su pušteni iz zatvora prije roka zbog dobra vladanja. Postupno se počeo baviti isključivo zločinima, jer su mu se oni činili osobito pogibelnima po društvo, a slučajne je nesreće zabacio.

Dakako, njegov se rad nije sastojao samo u skupljanju isječaka: napravio je on na svome stolu, obloženom pakpapirom, na kojemu bijaše svjetiljka sa zelenim sjenilom, niz tablica, brojidbenih kolona i pokazatelja. Klasificirao je zločine po motivu (ljubomora, grabež, samoobrana, nehat, osveta), po socijalnom sloju (skitnice, seljaci, radnici, službenici, inteligencija) po broju žrtava (jedna, dvije, tri, više), po oružju i oruđu kojima je zločin izvršen (revolver, nož, kolac, boca, bokser, kamen, šaka, otrov, konopac i drugo), po dužini istrage, po spolu i dobi počinitelja, po mjestu gdje se zločin zbog, po gradovima, po regijama. Sve je kod njega bilo razvrstano, držao je da ima pregled kao malo tko u zemlji i bio je siguran daje sve to koristan posao, jer ga je on radio stvaralački, poput učenjaka. Načinio je, osim tablica, i karte cijele zemlje (a, koliko je mogao, i drugih zemalja), pa na njima posebnim linijama povezao mjesta gdje su se događali slični zločini, s istom učestalošću i podjednakim počiniteljima. Nazivao ih je izokrine (od lat. *crimen* – zločin) i po njima je sve mogao odlično pratiti.

Fokus na tekst

1. Iznesi svoje prve dojmove o:
 - a) prvoj rečenici kojom se uvodi u čitanje teksta
 - b) liku, njegovu imenu, osobinama i interesima
 - c) temi, načinu pripovijedanja, jeziku i stilu.
2. Odredi koliko su jasno navedeni razlozi zbog kojih se glavni lik posebno zainteresirao baš za zločine.
3. Opiši interijer (unutarnji prostor) u kojemu Valentin Knez živi i radi. Poveži ga s osobinama glavnoga lika.
4. Prepoznaješ li u prvome ulomku išta neobično ili misliš da je riječ o uobičajenom liku i svakodnevnoj radnji? Objasni.

Vodiš li bilješke tijekom čitanja?

Kada je riječ o čitanju književnih djela u nastavi, najčešće je to **zadano, obvezatno** čitanje, a čita se u **obrazovne svrhe**, tj. radi učenja, stjecanja ili proširivanja znanja. U ovoj vrsti čitanja mnogi primjenjuju **strategiju vođenja bilježaka**. Treba naglasiti da ne postoji način vođenja bilježaka koji bi bio jedini ili najbolji, stoga će se u trećemu ulomku Pavličićeva djela ponuditi tek prijedlog vođenja bilježaka.

strategija čitanja:

- stvaranje vizualnih prezentacija (bilježenje)
- uključuje izradu umnih mapa, tablica, shema, crteža i sl.

književni tekst

Ipak, morao je još čekati. Uvidio je kako još ne zna sve, kako će znati još više. Jer, kako je vrijeme prolazilo (a bili su to mjeseci i godine) njegova su predviđanja bivala sve jasnija i preciznija, bila su čak tako jasna da se pitao hoće li itko povjerovati u njih. Naime, sad je već mogao – na osnovi statistike – predvidjeti i gdje će točno do zločina doći, u kojoj ulici, u kojoj kući, tko će ga izvršiti, čime i na koji način. Predviđao je čedomorstvo, paleže, davljenja i lokalizirao ih u pojedine dijelove grada, određivao im mjesto i vrijeme, trajanje. Osjećao se nekako tjeskobno i strašno, dok bi jutrom odlazio u kakvu krčmu u Dubravi, znajući da će iste večeri u njoj netko biti ubijen, predviđajući broj uboda nožem u trbuh i plećku, broj zasjeka razbijenom bocom i broj udaraca stolicom. Zastajao je zamišljen pred prozorima kakve kuće u otmenim, sjevernim dijelovima grada, znajući da će tu, istoga popodneva, neki muž zadaviti svoju ženu. Bila je to za nj velika kušnja, bio je to neki strašan, fatalistički osjećaj bespomoćnosti, i, čak, uključenosti u to, odgovornosti, čega se Valentin Knez nikako nije mogao osloboditi. A nije imao ni mogućnosti da se toga riješi: znao je da zločin nikako ne može spriječiti (ne samo zato što je slab i sam, nego i zato što se oni zbivaju neumitno), znao je da mu to nitko ne bi vjerovao. Zato je dalje skupljao podatke.

Vrijeme je prolazilo, slika se upotpunjavala, Valentin Knez je – ne toliko zato što bi bio neumoljivo vođen svojom idejom, koliko zbog toga što su ga na to tjerala sve nova i nova otkrića – pomalo širio, razrađivao, pa čak i radikalizirao svoju viziju situacije, svoje zaključke koji su nastali iz statistike. Isprva je to činio bojažljivo, skromno, plašeći se da ne bude brzopletan i da sam pred sobom ne ispadne pretenciozan, ali su ga nova otkrića (zapravo: nove potvrde njegove osnovne misli) tjerala da u zaključcima ide sve dalje, da uopćava.

Postupno, kad se jednom posve osvjedočio u pravilnost, u matematičku preciznost u događanju zločina, počelo mu se, naravno, nametati i pitanje o značenju te pravilnosti, o njezinoj ulozi u životu grada i o njezinu značenju za njegovo funkcioniranje. I opet Valentina Kneza nije zanimalo čime je ta pravilnost uvjetovana, nego je više želio otkriti što ona sama uvjetuje, pa se nadao da će tako i njen uzrok izaći na vidjelo. Pitao se, dakle, o ulozi te pravilnosti u funkcioniranju grada kao mehanizma. I, opet isprva bojažljivo i nesigurno, a zatim sve odlučnije, sve je jasnije otkrivao da je ona golema, da je ona nešto bez čega bi – zaključio je na kraju – život bio nezamisliv.

bilješke tijekom čitanja

Valentin godinama vodi statistiku zločina

Valentin ima kontrolu nad zločinima

elementi neobjašnjivoga, fantastičnoga

Zašto Valentin ne može spriječiti zločine kad ih može predvidjeti?

Valentin je sve sigurniji u točnost svoje statistike.

Valentin prihvaća da su zločini neodvojiv dio života

Jer, razmišljao je – bez obzira na to je li nam to prirodno usađeno ili to stječemo živeći među ljudima – mi na tu pravilnost, podsvjesno, stalno računamo, na nju računaju i društvene institucije, kao pravosuđe. Pravilno i ritmičko događanje zločina omogućuje da se svijet kreće naprijed, da u njemu stvari budu logične i da se odvijaju prema očekivanju. Zločini su, s jedne strane, mogući samo u nekim, dosta velikim, razmacima, a njihovo kažnjavanje je ritmično isticanje uloge društva i njezino usađivanje u našu svijest. Remećenje toga ritma bilo bi pogubno. Jer, pravilnost u događanju zločina jednako je bitna i nužna kao izlazak sunca, kao smjena godišnjih doba. Da toga nema, bilo bi nam uskraćeno snalaženje u svijetu, sve bi pošlo naopako i bilo bi poremećeno, kao kad bi sunce izašlo na zapadu. Ritam zločina je životni ritam svakoga grada i cijeloga svijeta.

A naše podsvjesno znanje za nj spašava nas da ne padnemo kao žrtve zločina: stradavaju oni koji ritam prestanu osjećati. On je jedna od osnovnih točaka naše orijentacije.

Ipak, naravno, to ne znači da zločine ne treba sprečavati. Naprotiv, to bi baš trebalo zdušno činiti, i to je bilo ono za čime je Valentin Knez težio. Bilo je samo važno da se ne poremeti ritam, točnije, valjalo bi uspostaviti novi ritam, ritam sprečavanja zločina. Treba postići ritam u nedogađanju zločina, u njihovu pravodobnom sprečavanju i u stižavanju zločinačkih nagona, u buđenju obrambene sposobnosti, u osvježavanju veze s podsviješću koja za pravilnost znade, kod potencijalnih žrtava. U tome je Valentin Knez vidio spas: valjalo je postići ritam koji bi bio ljudskiji, a ujedno lakši i životniji, koji bi omogućio preobrazbu društva. Bilo je trenutaka kad je statističar duboko sumnjao u ostvarivost svoga projekta, ali ga je u boljim satima već vidio i ostvarena.

Rad se pomalo bližio kraju, knjiga je rasla, dokazni materijal bio je golem, i posao je već s proljeća te godine bio skoro gotov. Bližio se čas kojega se statističar pomalo i bojao, trenutak kada je projekt trebao predložiti stručnjacima, izložiti ga njihovu sudu i početi nastojati na njegovoj provedbi.

prelazak na pripovjedača u prvome licu (unutarnji monolog)

objektivno, pouzdano ili subjektivno, iskrivljeno shvaćanje zbilje?

Valentin ne smije remetiti „prirodni ritam” zločina!?

Valentinovo psihičko stanje?

povratak na pripovjedača u trećemu licu

Valentin razmišlja o ritmu sprječavanja zločina

Valentin se sprema predstaviti svoju statistiku stručnjacima

Aaron Jasinski, *Design Committee*

Film: *Tišina*

(Radheya Jegatheva, 2020.)

Za zagrijavanje

- Kako na tebe utječe tišina? Koji su mogući pozitivni, a koji negativni učinci tišine? Nastojiš li nekada dokinuti tišinu? Kako to činiš?
- Bježimo li od vlastitih misli i sami od sebe kada bježimo od tišine? Objasni. Kako možemo pobjeći od misli koje nas proganjaju?

O filmu

Kratkometražni animirani australski film *Tišina* (2020.) režirao je Radheya Jegatheva [Radeja Đegadeja]. Film je dobitnik tridesetak nagrada te je prikazan na brojnim svjetskim festivalima, a bio je i razmatran za nominaciju za *Oscara* u kategoriji kratkometražnoga animiranog filma 2021. Dobitnik je i nagrade *Grand prix* na 25. Filmskoj reviji mladeži i 13. *Four River Film Festivalu* te je dostupan na platformi *Filmska naSTAVA* (www.filmskanastava.hfs.hr).

Radheya Jegatheva rođen je 1999. u Johoru, u Maleziji, a živi u Perthu, u Australiji.

Radheya Jegatheva

Upute za gledanje filma

Prije no što započneš gledati film *Tišina*, pročitaj sljedeće smjernice. One će ti pomoći da obratiš pozornost na važne aspekte filma i da se što bolje pripremiš za njegovu analizu.

- Usmjeri pozornost na pripovjedača te odgonetni tko je pripovjedač i kako ga upoznajemo.
- Razmisli o tome što inače znači tišina, a što tišina znači u ovome filmu.
- Pokušaj zapamtiti motive koji se ponavljaju u filmu i odrediti njihovo značenje u dramaturgiji.

Sada si potpuno spreman/spremna za gledanje filma *Tišina*. Udobno se smjesti i koncentriraj kako bi mogao/mogla što bolje pratiti tijek filma prema gornjim smjernicama. Da bi što uspješnije pratio/pratila film, savjetujemo ti da vodiš bilješke. Film možeš pogledati na ovoj poveznici: bit.ly/film-tisina.

Film počinje za 3, 2, 1... Sad!

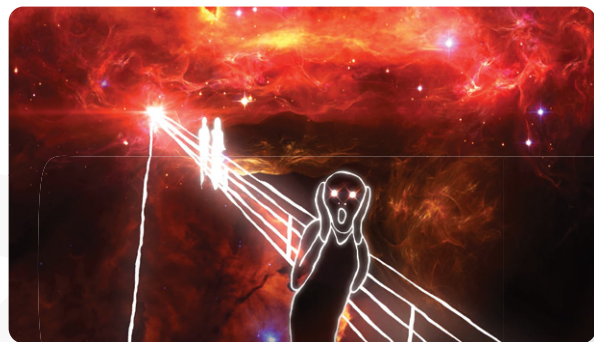
Poveznica na film:

Doživljaj filma

Nakon što si pogledao/pogledala film, komentiraj ga s kolegama iz razreda.

- Kako ti se film svidio i zašto?
- Je li film iznevjerio tvoja očekivanja? Objasni.

Analiza filma

1. Kako počinje film? Što se prvo vidi, a što čuje?
2. Kako se film kreativno koristi panoramom ili švenkom na jednostavnome motivu zviježđa na crnoj podlozi?
3. Kako se upoznaje protagonista filma?
4. Kada se prvi put u filmu pojavljuje glazba? Je li riječ o prizornoj ili neprizornoj glazbi? Objasni.
5. Kako lik astronauta opisuje svemir?
6. S obzirom na to da isti narator glumi i lik astronauta i brata, kako filmski autor naglašava da započinje bratova priča?
7. Koji lik prepričava priču o ubojstvu – brat ili astronaut?
8. Koja je simbolika tišine za vrijeme bratove priče?
9. Kako autor otkriva istinu – da je riječ o jednome liku, a ne o dvama?

panorama (švenk) – okretanje kamere oko njezine osi: okomito (gore-dolje), vodoravno (lijevo-desno) ili dijagonalno (po dijagonali)

Istražuj, surađuj, stvaraj

- Usporedi film *Tišina* s pripovijetkom *Dobri duh Zagreba* ili s filmom *Ritam zločina* Zorana Tadića. Što im je zajedničko, a što različito?
- Pogledaj još jedan kriminalistički film prema vlastitome izboru. Usporedi ga s filmom *Tišina*.

- Dio prizora koji je u vidnome polju

- Udaljenost od predmeta promatranja – omjer prisutnosti glavnoga predmeta u izrezu kadra

- a) **detalj** (manji dio neke cjeline, predmeta ili lika (npr. oči, usta) zauzima cijeli izrez)
- b) **krupni plan** (čovjekova glava u izrezu)
- c) **blizu** (čovjekova glava i poprsje u izrezu)
- d) **polublizu** (čovjek od glave do poprsja u izrezu)
- e) **američki** (čovjek od glave do koljena)
- f) **srednji** (cijeli čovjek u izrezu)
- g) **polutotal** (veći dio ambijenta u izrezu, ali ne i cjelina)
- h) **total** (cjelina ambijenta u izrezu)

PARAMETRI KADRA

IZREZ KADRA

FILMSKI PLAN

RAKURS

STRANA PROMATRANJA

STANJE PROMATRANJA

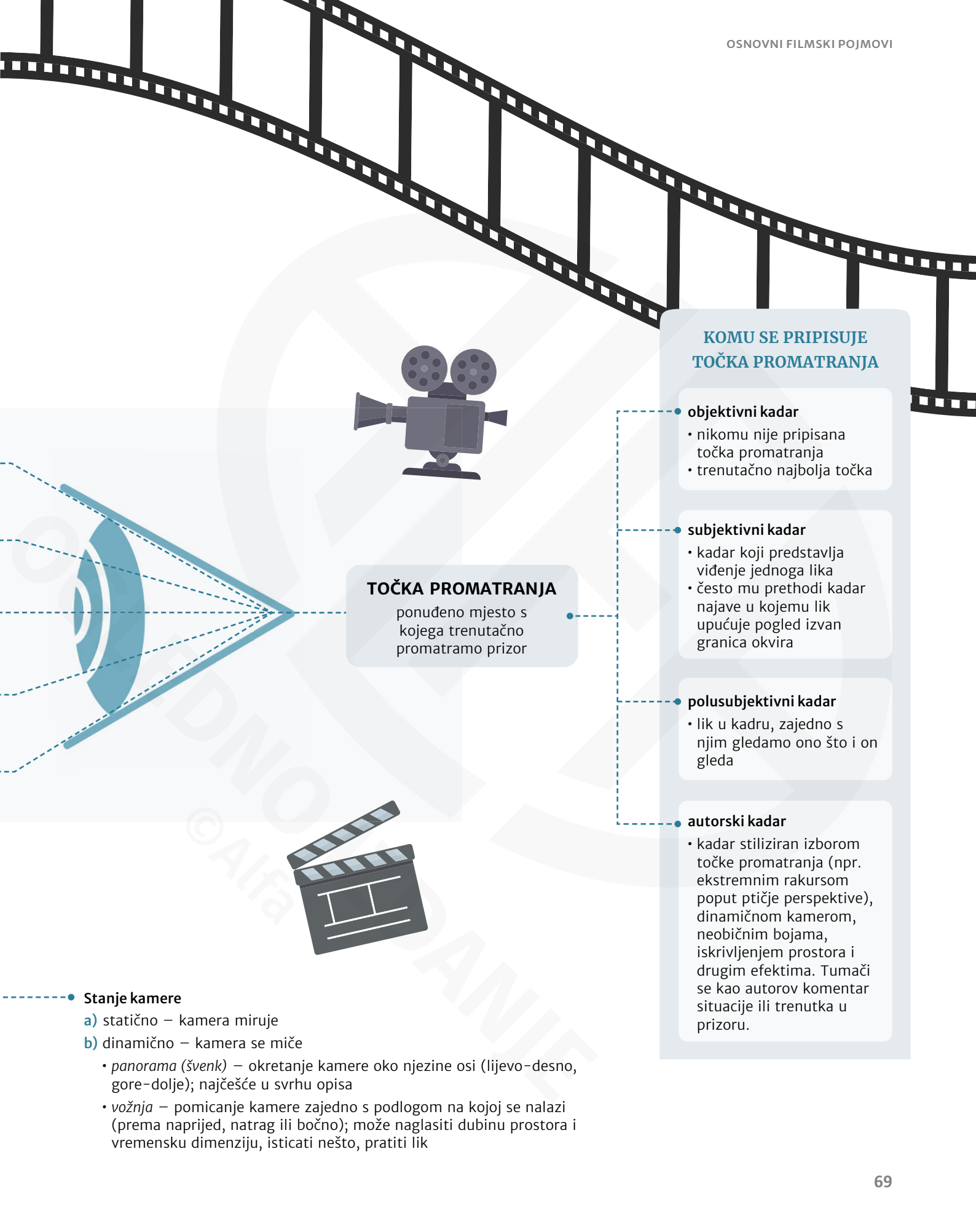

- Kut promatranja po horizontali

- a) **sprijeda** (slica)
- b) **straga** (sleđa)
- c) **pobočke** (iz poluprofila)

- Kut promatranja po vertikali

- a) **donji rakurs** – prizor promatran odozdo
- b) **gornji rakurs** – prizor promatran odozgo
- c) **normalna vizura** – promatranje u ravnini s prizorom (u razini očiju)

KOMU SE PRIPISUJE TOČKA PROMATRANJA

• objektivni kadar

- nikomu nije pripisana točka promatranja
- trenutačno najbolja točka

• subjektivni kadar

- kadar koji predstavlja viđenje jednoga lika
- često mu prethodi kadar najave u kojemu lik upućuje pogled izvan granica okvira

• polusubjektivni kadar

- lik u kadru, zajedno s njim gledamo ono što i on gleda

• autorski kadar

- kadar stiliziran izborom točke promatranja (npr. ekstremnim rakursom poput ptičje perspektive), dinamičnom kamerom, neobičnim bojama, iskrivljenjem prostora i drugim efektima. Tumači se kao autorov komentar situacije ili trenutka u prizoru.

TOČKA PROMATRANJA

ponuđeno mjesto s kojega trenutačno promatramo prizor

• Stanje kamere

a) statično – kamera miruje

b) dinamično – kamera se miče

- *panorama (švenk)* – okretanje kamere oko njezine osi (lijevo–desno, gore–dolje); najčešće u svrhu opisa
- *vožnja* – pomicanje kamere zajedno s podlogom na kojoj se nalazi (prema naprijed, natrag ili bočno); može naglasiti dubinu prostora i vremensku dimenziju, isticati nešto, pratiti lik

2. U RITMU

RIJEČI (UVOD U LIRIKU)

Riječi kao znakovi	88
Jednoznačnost i višeznačnost riječi	93
Rječnički članak	98
Poezija – što je to?	103
Antun Gustav Matoš, <i>Jesenje veče</i>	112
Tematska podjela lirike	122
Tradicionalni lirski oblici: himna, oda, elegija	127
Tradicionalni lirski oblici: ditiramb	132
<i>Kad srce kaže „da”... (izbor iz ljubavne poezije)</i>	136
Lirika (sinteza)	143
Projekt: <i>Poezija i stilske figure u medijima i popularnoj kulturi</i>	144
George Orwell, <i>Životinjska farma</i>	146

Antun Gustav Matoš, *Jesenje veče*

Za zagrijavanje

- Izrazi trima pridjevima i trima glagolima kakav ugođaj, osjećaj ili raspoloženje u tebi pobuđuje imenica *jesen*, a kakav imenica *večer*.
- Prisjeti se motiva *sutona* ili *noći* u umjetničkim djelima ili medijima s kojima se susrećeš (filmovima, videozapisima, popularnoj glazbi, slikama...). Pokušaj pronaći vezu između lirike i noćnoga ugođaja.
- Promisli pa odgovori što je to u noći ljudima tako privlačno.
- Procijeni jesi li tip osobe kojoj više odgovara dnevni ili pak noćni ugođaj. Opiši kako noćni ugođaj utječe na tvoje unutarnje stanje.

súton

im. m. ⟨G sútona; mn. N sútoni, G sútonā⟩

1. vrijeme između zalaza Sunca i početka noći; sin. smiraj *poet.*

2. *pren.* početak propadanja čega [~ slave; ~ srednjega vijeka; ~ carstva]

► Pročitaj pjesmu *Jesenje veče* ili poslušaj njezino kazivanje.

Antun Gustav Matoš

Jesenje veče

Olovne i teške snove snivaju
Oblaci nad tamnim gorskim stranama;
Monotone sjene rijekom plivaju,
Žutom rijekom među golim granama.

Iza mokrih njiva magle skrivaju
Kućice i toranj; sunce u ranama
Mre i motri kako mrke bivaju
Vrbe, crneći se crnim vranama.

Sve je mračno, hladno; u prvom sutonu
Tek se slute ceste, dok ne uttonu
U daljine slijepe ljudskih nemira.

Samo gordi jablan lisjem suhijem
Šapće o životu mrakom gluhijem,
Kao da je samac usred svemira.

(Hrvatski đak, Zagreb, 1910.)

Oton Iveković, *Pejzaž*

mre – od glagola *mrijeti* ('umirati'), 3. l. jd. prezenta; umire; *gord* – ponosan; *lisjem* – lišćem; *suhijem*, *gluhijem* – zastarjeli oblici instrumentalnoga jd. pridjevâ *suh*, *gluh*: suhim, gluhim

Fokus na tekst

1. Izreci ili zapiši svoje prve dojmove o ovome pjesničkom tekstu.
2. Usporedi svoja očekivanja prije i poslije slušanja/čitavanja pjesme. Navedi što te je u ovoj lirskoj pjesmi na neki način iznenadilo.

Važnost naslova književnoga djela

Možda nisi primijetio/primijetila, no tvoja je interpretacija lirske pjesme već započela! Počeli smo od tumačenja naslova i otkrivali njegovo značenje. Međutim, budući da je u lirici osobito važan i izraz riječi (glasovi, slogovi), pročitaj li još jednom naglas naslov pjesme, primijetit ćeš da je Matoš već izborom naslova ostvario zvukovno stilsko sredstvo, i to ponavljanjem glasa e:

Jesenje veče

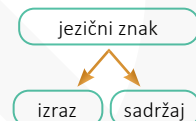
asonanca (asonancija)
– ponavljanje istih samoglasnika u riječi, stihu ili rečenici radi postizanja zvukovnoga ugođaja

Pitaj se još

1. Objasni što se postiže tom stilskom figurom.
2. Procijeni je li važniji sklad istih glasova od značenja samoga spoja dviju riječi (*Jesenje veče*). Obrazloži svoj odgovor.

U književnome jeziku, a posebice pjesničkome jeziku, važno je uočiti i **izraz** odabrane riječi, tj. njezin glasovni sastav, kao i njezin **sadržaj**, tj. njezino značenje.

Važno je naglasiti da svaki čitatelj može ponuditi svoju vlastitu interpretaciju, tj. može početi analizirati pjesmu iz različitih perspektiva. Međutim, kao i za svaku stručniju prosudbu, potrebno je poznavati stručne pojmove koji će poslužiti kao „alat” za obradu teksta. Upravo je s tom svrhom i nastala **teorija književnosti**. I, naravno, što su nam književnoteorijski pojmovi jasniji i što ih više poznajemo, naša je interpretacija kvalitetnija.

Vanjska kompozicija

Neki će interpretatori započeti s **vanjskom kompozicijom** lirske pjesme, koja u prvi plan postavlja pitanje *Od kojih se dijelova sastoji cjelina?*, tj. od čega se pjesma sastoji.

- Promotri grafički ustroj pjesme *Jesenje veče* pa zaključi kako je organizirana, odnosno od čega se sve sastoji.

kompozicija (lat. *compositio*: sastavljanje)
– način na koji je što složeno, sastavljeno; spoj, sastavak, slaganje; suodnos pojedinih dijelova čega

Otkrivamo da se lirska pjesma *Jesenje več*e sastoji od četiriju **strofa** ili **kitica**.

Otkrivamo potom da prve dvije strofe imaju četiri **stih**a, a druge dvije tri stiha.

Uočimo li da se pjesnik odlučio za ujednačene strofe, sljedeći je korak provjeriti jesu li i stihovi u lirskoj pjesmi ujednačeni, odnosno imaju li jednak broj slogova.

Znaš li književnoteorijske nazive za ovu vrstu strofe?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11
O-lov-ne i te-ške sno-ve sni-va-ju

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11
O-bla-ci nad ta-mnim gor-skim stra-na-ma

Znaš li književnoteorijski naziv za ovu vrstu stiha?

Ako zaključimo da su u lirskoj pjesmi ujednačene i strofe i stihovi, koji je naš sljedeći korak? Analizirati **rimu**, tj. glasovno podudaranje (najčešće) na kraju stihova.

► Kako je raspoređena rima u prvim dvjema strofama?

Olovne i teške snove snivaju	a	Iza mokrih njiva magle skrivaju	a
Oblaci nad tamnim gorskim stranama;	b	Kućice i toranj; sunce u ranama	b
Monotone sjene rijekom plivaju,	a	Mre i motri kako mrke bivaju	a
Žutom rijekom među golim granama.	b	Vrbe, crneći se crnim vranama.	b

vrsta strofe: **katren**
(četverostih)

► Kako je raspoređena rima u drugim dvjema strofama?

Sve je mračno, hladno, u prvom sutonu	c	Samo gordi jablan lisjem suhijem	e
Tek se slute ceste, dok ne utonu	c	Šapće o životu mrakom gluhijem	e
U daljine slijepe ljudskih nemira.	d	Kao da je stranac usred nemira.	d

vrsta rime prema rasporedu rimovanih riječi:
ukrštena (abab),
parna (aabb)

Pitaj se još

1. Zaključi na temelju dosadašnje analize što se ostvaruje ovakvom vanjskom kompozicijom pjesme.
2. Jesi li uočio/uočila sve dijelove cjeline i složenost vanjske kompozicije pri prvome čitanju pjesme?
3. Kakav dojam u čitatelja izaziva ovakva vanjska kompozicija pjesme?

O tal. pjesniku
Francescu Petrarci,
koji je proslavio sonet
kao pjesnički oblik,
doznat ćeš više u
posljednjoj tematskoj
cjelini.

Znanost o književnosti potvrđuje nam da Matošev izbor ovako složene i zahtjevne kompozicije nije nimalo slučajan, već da je riječ o posebnome pjesničkom obliku koji se naziva **Petrarcin** ili **talijanski sonet**.

„Osnovni je oblik soneta tzv. **talijanski** ili **Petrarcin sonet**, sastavljen od dva katrena i dvije tercine, ili od jedne strofe od osam i druge od šest stihova. Raspored je rima *abba abba* u katrenima, dok za tercine postoji više uobičajenih kombinacija, pri čemu je jedino važno da se u tercine ne prenose rime iz katrena i da one budu nekako međusobno povezane rimama (npr. *cdc cdc* ili *cde cde*).”

(Milivoj Solar, *Teorija književnosti*)

struktura Petrarcina
(talijanskoga) soneta

Fokus na tekst

1. Koje je od navedenih „pravila” za pisanje soneta o kojima piše Solar prema tvojemu mišljenju najzahtjevnije, a koje najvažnije? Zašto?
2. Provjeri je li Matoš poštovao zadana pravila u vanjskoj kompoziciji soneta *Jesenje veče*.

Unutarnja kompozicija

Neki *interpretatori* najprije se bave **unutarnjom kompozicijom** lirske pjesme pokušavajući otkriti kojim se manjim tematskim jedinicama – **motivima** – gradi veća cjelina pjesme – njezina **tema**. Budući da je u lirici *naglašena osjećajnost*, također je važno otkriti kojim osjetilima pjesnik predstavlja motive, što teorija književnosti naziva, kao što ti je već poznato, **pjesničkim slikama**. Važnost pjesničkoga jezika uočava se u njegovoj stilskoj obilježenosti, točnije u upotrebi **stilskih figura** i njihovoj funkciji.

Podsjećamo da je za dobro tumačenje književnoga teksta ključno pitati se **zašto** se (zbog čega), **s kojom namjerom** (radi čega) i sl. upotrebljava određena stilska figura, čime se određuje njezina **uloga u značenju pjesme u cjelini**.

Pjesnik svoje osjećaje
pretače u pjesničke
slike koje u čitatelju
pobuđuju različite osjete
(doživljaje) nastale
prilikom susreta s lirskim
tekstom.

► Za početak je najbolje početi od prve strofe. Pročitaj pa je analiziraj i interpretiraj s pomoću vođenih pitanja.

Kakvi su to *olovni i teški snovi*? Razmisli je li u spoju riječi *snove snivaju* važniji njegov izraz ili sadržaj (značenje). Kakav ugođaj donosi početak pjesme? Kakva pitanja tebi padaju na pamet?

Doznaješ li tko *sniva olovne i teške snove*? O kojoj je stilskoj figuri riječ (*oblaci snivaju*) i što se njome postiže? Kakav dojam stvara spoj riječi *nad tamnim stranama*? Primjećuješ li ti još što u ovim prvim dvama stihovima, tj. prvoj rečenici?

Olovne i teške snove snivaju

Oblaci nad tamnim gorskim stranama

Monotone sjene rijekom plivaju,

Žutom rijekom među golim granama

Na koji se način *monotone sjene* uklapaju u stvaranje ugođaja s prethodnim dvama stihovima? Objasni značenje i prepoznaj figuru u spoju riječi *sjene rijekom plivaju*? Čije su to *sjene*? Otvaraju li ti se neka nova pitanja? Navedi neka od njih i pokušaj na njih odgovoriti.

Na koji su način povezane *gole grane s požutjelom rijekom*? Kako je četvrti stih zaokružio opis jesenskoga pejzaža? Objasni. Uoči je li redosljed motiva u opisu pejzaža više vodoravan ili uspravan. Ima li to ikakvu važnost?

epitet – pridjev koji se dodaje imenici radi naglašavanja pojedinoga svojstva s ciljem da se izraz učini snažnijim, uvjerljivijim, slikovitijim. Nije svaki pridjev ujedno i epitet, stoga treba razlikovati pridjeve koji su tek nositelji dodatne obavijesti (npr. *kameni zid*, *brzi vlak*) od onih pridjeva koji doprinose stilu, poetski obilježavaju imenicu i često izražavaju govornikovu osjećajnost – to su epiteti (npr. *olovni snovi*, *nijema tišina*).

personifikacija – pridavanje ljudskih osobina, misli, osjećaja i ponašanja kakvu predmetu, pojavi, apstrakciji, biljci ili životinji; oljudivanje

aliteracija – ponavljanje istih suglasnika ili suglasničkih skupina u riječi, stihu ili rečenici radi postizanja zvukovnog ugođaja

inverzija – poredak riječi ili rečenica obrnut od gramatičkoga (uobičajenoga), čime se naglašavaju pojedine riječi i njihova značenja te se postiže ritmičnost

Fokus na tekst

1. Izdvoji ključne motive kojima se gradi tema u prvoj strofi.
2. Uoči pjesničke slike i prepoznaj s kojim su osjetilom povezane.
3. Odredi u koji je prostor i vrijeme (godišnje doba) smješten prikazani pejzaž.
4. Izdvoji pridjeve koji dodatno naglašavaju obilježja imenica uz koje stoje. O kojoj je stilskoj figuri riječ i što se njome postiže?
5. Izdvoji glasove koji se naglašeno javljaju u prvoj strofi pa imenuj stilsku figuru koja se time ostvaruje. Pokušaj izdvojenim glasovima pridodati značenje i poveži ga s raspoloženjem prve strofe u cjelini.
6. Prepoznaj u prvoj strofi dvije jednostavne rečenice. Preoblikuj prvu rečenicu tako da ima neobilježen red riječi. Obrazloži kako upotreba inverzije utječe na značenje i ritam prve strofe.
7. Poveži unutarnju kompoziciju prve strofe s njezinom vanjskom kompozicijom.

Tradicionalni lirski oblici: himna, oda, elegija

Za zagrijavanje

- Promotri sljedeće tri riječi: **PONOS** **DIVLJENJE** **TUGA**
- Kada si posljednji put osjetio/osjetila ponos? Što te ostavlja bez riječi, čemu se diviš? Što te može rastužiti?

Pjesme ponosa i poštovanja

- Poslušaj na poveznici bit.ly/liverpool-himna himnu Nogometnoga kluba „Liverpool” *You’ll never walk alone*, a na poveznici bit.ly/cibalia-himna himnu Hrvatskoga nogometnog kluba „Cibalia” iz Vinkovaca. Razmisli kakve osjećaje ove dvije pjesme bude u slušateljima, pogotovo u onima koji navijaju za te klubove.
- Pročitaj pjesmu *Što mi život nikad nije dao*.

Što mi život nikad nije dao

Otkad sam se rodio
Život me nije mazio
Samo sam tebe imao
Samo tebe volio
Samo sam tebe imao
Samo za tebe živio

Na svijetu ja ništa nemam
Osim Cibalijske
Imam samo ovo srce
koje kuca za Vinkovce

Što mi život nikad nije dao
U tebi sam pronašao ja
Što mi život nikad nije dao
U tebi sam pronašao ja

Ti si bila moja prva radost
Moja sreća, ljubav najljepša
Što mi život nikad nije dao
U tebi sam pronašao ja

You'll never
walk alone:

Što mi život
nikad nije dao:

Vinkovačka navijačka skupina *Ultras* (Izvor: Novosti.hr)

Fokus na tekst

- Koji stihovi sugeriraju da lirski subjekt nije imao jednostavan život? Čime je nadoknađivao svoje životne teškoće?
- Na temelju čega možeš zaključiti da je *Cibalia* sastavni dio identiteta lirskoga subjekta? Kako lirski subjekt opjevava motiv samoće, a kako zajedništva?
- Kojim trima nestvarnim (apstraktnim) imenicama lirski subjekt izražava divljenje svojem klubu u posljednjoj strofi? Objasni te metafore.

Tradicionalni lirski oblici: ditiramb

Za zagrijavanje

- Pročitaj i poslušaj (bit.ly/galeb-i-ja) pjesmu *Galeb i ja* Olivera Dragojevića.

Oliver Dragojević

Galeb i ja

Lipo li je, lipo li je
Na lažini suvoj ležat
Na osami blizu mora
Nad pučinom tebe gledat
Ah-ah, moj galebe

Tebe gledat, s tobom letit
Povrh svega nimat straja
I prkosit svakoj buri
I neveri ča sve vaja
Ah-ah, moj galebe

(...)

Na osami blizu mora
Dok se sunce zemlji smije
Slušan tebe kako kličeš
Lipo mi je, lipo mi je
Moj galebe

(Zdenko Runjić / Tomislav Zuppa)

Uglazbljena inačica
pjesme *Galeb i ja*:

lažina – nakupljena suha morska trava na pješčanoj obali; **pučina** – otvoreno more, nepregledna morska površina; **straj** – strah; **nevera** – oluja; **klicati** – radosno uzvikivati

- Kakav dojam ostavljaju na tebe dijelovi pjesme *Galeb i ja*? Kakvo ti raspoloženje pobuđuju?
- Komu se lirski subjekt u pjesmi obraća? Što mu galeb predstavlja?
- Izdvoji iz pjesme motive iz prirode, a potom objasni kako se u njoj veliča život i sama priroda? Objasni značenje personifikacije i metafore upotrijebljene u posljednjoj strofi.

Pjesma *Galeb i ja* pripada popularnoj kulturi, a u njoj se slave motivi iz prirode, ljepota prirode i života. Lirski je subjekt očaran prirodom i njezinim blagodatima, a osobito ljepotom mora i njegovim prostranstvom, kao i dominantnim motivom pjesme – galebom, njegovim slobodnim letom i klicanjem. U nastavku ćeš saznati kako se priroda i život slave u tradicionalnoj lirskoj pjesmi.

Vladimir Nazor, Cvrčak

Za zagrijavanje

- Promotri fotografiju desno. Kakve osjećaje u tebi pobuđuje?
- Zamisli da se nalaziš u prikazanoj šumi. Pokušaj aktivirati svoja osjetila pa odgovori što sve vidiš, kakve zvukove čuješ, kakve mirise osjećaš, što možeš osjetiti dodirrom.

I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče
Svoj trohej zaglušljivi, svoj zvučni, teški jamb...
Podne je. – Kao voda tišinom razl'jeva se.
Sunčani ditiramb.

I pjeva: „Ja sam danas ispio sunce plamno.
I žilice su moje nabrekle ko potoci.
U utrobi se mojoj ljuljuška more tamno.
Na leđima mi šuma, što nagli trgnu srh.
Dv'je st'jene, dva obronka postaše moji boci,
A glava – gorski vrh.”

I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče,
Dok sunce s neba lije na zemlju žar i plam:
„Zemniče, ja sam himna što bruji za oltarom,
Dok šuti gordi hram.
... Izadi! – Što se kriješ pod krošnjom, u rupama?
Na kamu puž se sunča, na travi grije crv!
Rominja s vedra neba ko kiša od iskara
Sunčana sveta krv.

... Izadi – ti, koj' niknu iz zuba ljuta zmaja,
Da budeš grm što gori, luk napet, plamen mač,
Al raznježi ti dušu milinje cvjetnog maja,
Al omekša ti srce jesenjih voda plač.

... Zaprznio te mrak,
Po zemlji sipaš žuč.

A tebe zemlja rodi da budeš čil i jak,
Da nosiš u njedrima radosti zlatni ključ.

... Ja gutam žar sunčani.

I osjećam u sebi, gdje struje šumne r'jeke,
Šumore zelen-luzi svjetlošću obasjani,
Klokoće vrelo, more pjeni se i krkoči,
Modri se grožđe, i zri bobulja sure smreke,
Niz bor se smola toči.

... Zemniče, ja sam pjan.

Oh, sunca, sunca, sunca.

Još led mi noge trni,
Pred očma još se crni
Odurni zimski san.”

I cvrči bez prekida, šiba teškim ritmom
Goleti ugrijane, lug mrtvi, sparni zrak.
Trepeće oštra pjesma ko vjetra na krilima
Dugačak svilen trak.

I pjeva: „Slava zemlji i suncu i talasu!
Dajte mi kaplju rose na kori jasenovoj,
I kaplju žuta soka na bobi na smrekovoj.
Al velju snagu novu podajte mome glasu.”
... Sunčeve žice idu od neba pa do zemlje,
Napete kao strune. Golema harfa sja.
Mnogo je ruku dira. – Nebesa zabrujaše,
I sluša zemlja sva.

Mir je na vodi, muk je u docu i luzima,
Al čujem velje srce, gdje kuca sred dubine:
Bojiš se, zemljo majko, da onim pod prstima
Ne zamre pjev sunčani, žica se ne prekine.

... Zemniče, čuješ poj?

Šumi ko srebrn-more,
Zuji ko pčelâ roj.

I pjeva: „Sv'jet je lijep, a život dar je s neba,
Al žeda nek ti bude velika, ljuta glad.
Pa gutaj vatru moju i siši ml'jeko moje,
I bit ćeš sveder mlad.

... Oh, sunca, sunca, sunca!

I vonja sa doline

I vjetra sa vrhunca!

... Zemniče, ja sam pjan.

Gle, iza žbuna viri,
Pomamnu pjesmu sviri
Na fruli nagi Pan.”

I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče
Svoj trohej zaglušljivi, svoj zvučni, teški jamb.
Podne je. – Kao voda tišinom razl'jeva se
Sunčani ditiramb.

(Lirika, 1910.)

Kad srce kaže „da”... (Izbor iz ljubavne poezije)

Za zagrijavanje

- Prisjeti se svojega posljednjeg susreta s ljubavnom pjesmom. Razmisli u kojemu se mediju ta pjesma pojavila (zapisani tekst, uglazbljena pjesma...). Zašto ti je ta pjesma privukla pozornost?
- Prouči sljedeći grafit (slika desno) i objasni koju poruku iznosi. Kakvu bi reakciju u ljudi koji je vide mogla izazvati ta poruka?

(Izvor: pinterest.com/volimtevisseodbadreligion)

Obična ljubavna pjesma, obična ljubavna stvar

Očekuje te čitanje nekoliko ljubavnih lirskih pjesama. Raspoređene su u parove da lakše uočiš neke važne zajedničke točke, ali i one u kojima se razlikuju. Neka ti prvo čitanje posluži stvaranju dojma o pjesmi. Usredotoči se na osjećaje koje ona u tebi budi. U drugome čitanju slijedi smjernice i odgovaraj na pitanja koja će ti pomoći u analizi vanjske kompozicije pjesme, ali i njezine unutarnje strukture – teme, osnovne misli, motiva, stila i jezika autora.

► Pročitaj pjesme *Volim Magdalenu* i *Dalje bismo nekako*.

Josip Vidović

Volim Magdalenu

Veliku radost pogled na nju daje
Oči su njene biseri što sjaje
Lice je njeno ogledalo sklada
I osmjech ima koji sv'jetom vlada.

Misli su moje, njome omeđene
Moje su snage, pred njom pobijedene
Amorov dodir, njena nježna ruka
Glas njen je čista harmonija zvuka.

Dobrotu neku pogled joj otkriva
A opet isti zagonetku skriva
Labirint snova, razuma i puti
Ekstaza zv'jezda, u njemu se sluti.

Naći ćeš ime i naći ćeš ženu,
U akrostihu nađi tajnu njenu.

Mirko Slatki

Dalje bismo nekako

Kada prođem
pored tebe
vidno nezainteresiran
ne vjeruj svemu
što vidiš
jer nije sve što vidimo
onako kako
vidimo

A mogla bi se
i
ti
koji put
prva javiti
barem pozdraviti

...

...

Dalje bismo nekako

sklad – ravnomjeran raspored dijelova kakve cjeline;
omeđen – okružen; *Amor* – rimski bog ljubavi;
harmonija – sklad zvukova, suglasje; *ekstaza* – ushit, zanos

► Pročitaj pjesme *Terca na tišinu* i *Anđeo*.

Silente

Terca na tišinu

[Refren]

Ne puštaj ni glasa,
Ja ću na to složiti tercu,
Prosit dok ne pristaneš,
Ja ću pozvati ljude,
Ti se pobrini o vinu,
Prvi svat da nema pjesme,
Samo terca na tišinu,
Samo terca na tišinu.

Ti vladaj zrakom,
Ja ću vladati zemljom,
Nađemo se negdje u sredini.
Nađemo se gdje se nađu
Tvoje noći i moje zore,
Nađemo se, kako kažu,
Nije nebo, a nije ni more.

[Refren]

Ja svijetlim kao mlad,
U meni istok počiva.
Priznajem, kriv sam
Za nered u tvojim očima.
U tvojim ruskim piscima
Tražiš meni dostojna,
Ma sve ti čitam u pjegama,
Pjegama, pjegama kao zvijezdama.

[Refren]

Ti spavaj nebom,
Ja ću divljati svijetom,
Nađemo se negdje u sredini,
Nađemo se gdje se nađu,
Tvoji oblaci i moje gore,
Nađemo se već ti mašu
Tvoje pjege i moje bore.

[Refren]

Silente (YT: [aquariusrecordshr](#))

terca – glazbeni interval, razmak između triju tonova

Hiljson Mandela i Miach

Anđeo

[Refren: Hiljson Mandela]

Daj da se nađemo, izgubljeno – nađeno
To tvoje tijelo građeno je Michelangelo
Dodi mi kad je noć, plešimo zajedno
Ma, ti si pala sa neba meni kô anđeo

[Refren: Hiljson Mandela]

Ti, ti, ti, ti si, ti si ta
Sve je zapisano u misli-mislama
Zbog tebe više nisam isti, isti ja
A vratit' se na staro – nemoguća misija (Woah-oah)

[Strofa 1: Miach]

Ma kakvi snovi? Tvoje ime opet pali mi fon
Propušteni poziv jer sram me priznat', fali mi to
Pa šta ti misliš, da bi javila se naivno?
Da mi opet kažeš da zbog mene mijenjaš dan i noć
Do kasno (Nešto me hipnotizira)
Konstatno (Ti hodaš mi po mislima)
Nonšalantno (Jesi li ili nisi taj?)
Je l' to početak ili kraj? Yeah-yeah

[Refren: Hiljson Mandela]

Michelangelo – Michelangelo Buonarroti, talijanski renesansni kipar, slikar, graditelj i pjesnik; **Eden** – rajski vrt; **samuraj** – pripadnik viteške klase koja je vladala Japanom

[Strofa 2: Hiljson Mandela]

U klubu duh je, je
Zbog tebe lud, bejbe
Gledam u tebe kô da upô sam u raj – Eden
Tvoj samuraj riješi problem kad je najteže
Ja ne znam kud bez tebe
Vrtim se u krug i samo znam, znam, znam P
ovezani smo kô WLAN, LAN, LAN
Ma vjeruj mi nije me sram, sram, sram
Da ti kažem sve što osjećam

[Predrefren: Miach]

[Refren: Hiljson Mandela]

Miach i Hiljson Mandela (YT: yem)

Fokus na tekst

1. Dokaži da pjesme *Terca na tišinu* i *Anđeo* pripadaju popularnoj kulturi.
2. Objasni što je proturječno u naslovu *Terca na tišinu*. Istraži kako se naziva figura proturječnosti u nekoj tvrdnji.
3. Izdvoji stihove kojima ćeš dokazati da lirski subjekti obiju pjesama neće odustati od svojih ljubavi.
4. Usporedi stihove *Ti spavaj nebom, / ja ću divljati svijetom* i *Doć ću ti kad je noć, plešimo zajedno, / ma ti si pao s neba meni ko anđeo* na razini osnovnih motiva. Pokušaj objasniti aktivnost ili pasivnost sudionika u tim dijelovima pjesama. Istraži značenje izraza *pasti s neba* i objasni uklapa li se u kontekst aktivnih sudionika u pjesmi *Anđeo*.
5. Izdvoji iz pjesme *Anđeo* barem jedan motiv iz povijesti umjetnosti, suvremene tehnologije i biblijske kulture. Objasni kako u pjesmi funkcioniraju kombinacije motiva iz visoke i popularne kulture. Jesu li ti motivi izabrani nasumično, zbog značenja ili zbog zvukovna sloja pjesme? Obrazloži.

paradoks – stilska figura koja se zasniva na proturječnosti u iskazu

3. KOJA JE TVOJA PRIČA? (UVOD U EPIKU)

Pripovijedanje i pripovjedni tekstovi	155
Književnoumjetnički stil	160
Uvod u književne priče.....	166
Vladan Desnica, <i>Pravda</i>	176
Film: <i>Pravda</i> (Ante Babaja, 1962.)	182
Luca Kozina, <i>Kako je ljepota unakazila moju majku</i> (suvremena kratka priča) ...	184
Opisivanje i opisni tekstovi	188
Ray Bradburry, <i>Fahrenheit 451</i>	194
Epika (sinteza)	200

Pripovijedanje i pripovjedni tekstovi

Za zagrijavanje

- Jesi li ikada slušao/slušala nečiju priču koja je u potpunosti zaokupila tvoju pozornost? Ukratko je naglas prepričaj.
- Zašto ljudi imaju potrebu pričati o događajima i s njima povezanim doživljajima iz svakodnevnoga života ili prepričavati poslušano, pročitano, pogledano? Objasni kada to čine iz osobnih, a kada iz društvenih razloga?
- Dokaži da je priči koju si izdvojio/izdvojila, kao i njezinu prepričavanju, temeljno obilježje izlaganje događaja ili možda zbivanja u prirodi u nekome vremenskom slijedu.

U ovoj ćeš se udžbeničkoj jedinici baviti postupkom pismenoga ili usmenoga iznošenja događaja ili zbivanja u prirodi i s njima povezanih doživljaja u nekome vremenskom i uzročno-posljedičnome slijedu, koje se naziva **pripovijedanje (naracija)**.

Tri podvrste pripovijedanja – **pričanje, prepričavanje i izvješćivanje** – vrlo su prisutni u životu svakoga od nas, bez obzira na to čime se bavimo i koje interese imamo.

Pitaj se još

1. Pročitaj sljedeće motive, a potom odgovori na pitanja koja slijede.
Ključne riječi: *stopiranje, djevojka, vozač, Aleja Bologne, automobil, putovanje, nepoznato odredište, tetovaža tarantule, lipanjska noć, cesta, plave oči, suze.*
2. U kojoj vrsti govorenoga ili pisanoga teksta očekuješ da će se pojaviti navedeni motivi? Objasni.

» U nastavku pročitaj tri teksta nastala pripovijedanjem.

Dorta Jagić

S tetovažom nisi sam

(...)

Sjećam se, toga dana kad me pokupio kraj ceste, nad gradom je sjala prašna lipanjska noć i nije mi se nikamo u životu žurilo. Ni u planine ni na more ni u grotlo vulkana. S crnom mašnicom u kosi stopirala sam kraj ugibališta na prostranoj Aleji Bologne iz čistog hira, iz nejasne djevojačke čežnje. A ta me čežnja činila neobično nevidljivom. Možda zbog debele knjige u platnenoj torbici. Od svih samotnih vozača na svijetu, samo se taj visoki vitez s tetovažom tarantule zaustavio kraj moje ruke s palcem. Baš kao da ga je cesta stvarala puna dva sata samo za mene. Lik drumskog ratnika iz kvarta. Gusto pjegav, plav i malo je previše mirisao na američke filmove ceste. Udobno sam sjela na sic kao na mjesečevu površinu. Popravila kosu. Mislim da me nije ni pogledao. Frknuo je čik kroz prozor i pitao me do kuda idem. Šutjela sam gledajući sa strane u njegove modre, ponoćne oči. Oči kao glavni grad svijeta. Ma idemo bilo gdje, u Škotsku, ne pitaj, samo vozi. Nisam znala da oči mogu biti tako muški izluzane, izlubljenе, da je samo očima prešao milijune kilometara! Navodno muškarci ne plaču, pogotovo ne vozači kamiona, a ovaj je plakao bez ikakve tuge, kao beskrajno zgarište...

1.

Prepričani ulomak kratke priče Dorte Jagić *S tetovažom nisi sam*

Jedne je noći u lipnju djevojka s crnom mašnicom u kosi i debelom knjigom u platnenoj torbici dva sata, bez posebnoga cilja, stopirala na ugibalištu Avenije Bologna. Zaustavio se vozač s tetovažom tarantule, gustih pjega i plave kose. Nakon što je sjela u kamion, popravila je frizuru, a on, i ne pogledavši je, bacio je čik kroz prozor i pitao je do kuda ide. Nakon pokojeg trenutka šutnje odgovorila mu je da mogu ići bilo kamo. U njegovim je plavim očima vidjela neku skrivenu duboku tugu.

Radovi na prometnoj zagrebačkoj cesti završeni su prije roka: Evo kako izgleda iz zraka

Radovi na Aleji Bologne završeni su prije roka, pohvalili su se iz Grada Zagreba.

Piše **M. O.**, 26. srpnja 2024. @ 21:44

Iz Grada Zagreba pohvalili su se zbog završetka radova na Aleji Bologne, i to prije roka.

„Zahvaljujući vrijednim radnicima Zagrebačkih cesta, radovi na uređenju Aleje grada Bologne od Ulice Prigorica do Ulice Velimira Škorpika završeni su prije roka!”, pohvalili su se na svojoj Facebook stranici. Aleja je otvorena u punome profilu u petak ujutro, dodali su.

Zahvat je koštao 580 tisuća eura, a sanirano je 7000 m² dotrajalog asfaltnog zastora. Iz Grada su poručili da je ovime „značajno povećana sigurnost prometa na jednoj od najprometnijih gradskih prometnica”.

(Izvor: Dnevnik.hr)

Fokus na tekst

1. Dokaži na temelju definicije pripovijedanja iz uvoda ove udžbeničke jedinice da se svaki od pročitanih tekstova može smatrati primjerom pripovijedanja.
2. Što je kao izvor za pisanje moglo poslužiti autorici kratke priče, a što je kao izvor poslužilo za prepričavanje teksta? Zaključi na temelju odgovora koje je temeljno razlikovno obilježje između pričanja i prepričavanja.
3. Sada usporedi ulomak kratke priče s novinskom viješću s obzirom na način iznošenja događaja. U čemu se razlikuju?
4. Čime se u novinskoj vijesti postiže objektivnost?

Obilježja triju vrsta pripovijedanja

- 1) **pričanje** – stvaranje priče, odnosno fabule na temelju zamišljanja ili stvarnoga događaja. Oblikuje se izvorna građa, stvarna ili zamišljena, vlastitim (individualnim) stilom. Može biti u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Pripovjedni tekstovi koji nastaju kao rezultat pričanja jesu, npr.: **kratka priča, novela, pripovijetka, roman, drama, romansirana biografija, romansirana autobiografija.**

2) preporučavanje – reprodukcija pročitane, odslušane ili odgledane priče; ponavljanje fabule koja je pročitana. Oblikuje se preuzeta građa. Preporučavanje može biti sažeto ili opširno, **doslovno** ili **djelomično (stvaralačko)**.

SAŽETO PREPRIČAVANJE

iznose se osnovni podatci o priči

OPŠIRNO PREPRIČAVANJE

iznose se svi detalji kojih se o priči možemo dosjetiti

DOSLOVNO PREPRIČAVANJE

obavještava slušatelja ili čitatelja o bitnim sastavnicama neke priče (npr. sažetak lektire)

nastoji se što preciznije prenijeti sadržaj izvorne priče, bez promjena, npr. u redosljedu događaja

DJELOMIČNO (STVARALAČKO) PREPRIČAVANJE

iznose se svi detalji kojih se o priči možemo dosjetiti

dodaju se novi elementi u radnju/fabulu ili se mijenjaju postojeći, npr. dodavanje likova i promjena mjesta događaja

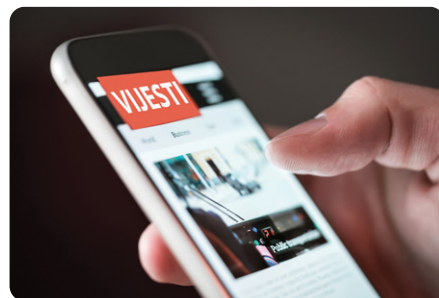
3) izvješćivanje – objektivno, točno, sažeto i neutralno priopćavanje zapažanja o stvarnim pojavama i promjenama u vremenu. Drugi mogu provjeriti istinitost zabilježene radnje i događaja, barem u nekoj mjeri. Načelno bi čitateljima trebalo biti omogućeno oblikovanje vlastitih stavova, neovisnih o iznesenim događajima i činjenicama, bez utjecaja izvijestiteljevih stavova.

Pripovjedni tekstovi koji nastaju kao rezultat izvješćivanja: **obavijest, vijest, izvješće, reportaža, životopis**.

Pitaj se još

1. Vрати se još jednom prepričanomu ulomku kratke priče. Procijeni je li tekst ulomka prepričan sažeto ili opširno. Obrazloži svoj odgovor primjerom iz teksta.
2. Je li preporučavanje bilo doslovno ili stvaralačko? Koji elementi u prepričanome tekstu upućuju na tvoj zaključak?
3. Kada je u preporučavanju važno ostati doslovan i vjeran izvornoj priči? U kojim situacijama možemo biti stvaralački slobodniji?
4. Kada ti netko prepriča neki događaj, koliko vjeruješ da je to točno onako kako se dogodilo?
5. Vjerojatno si primijetio/primijetila da ljudi ponekad mijenjaju ili dodaju detalje kada prepričavaju. Zašto to čine?
6. Zašto je u nekim situacijama važno prepričati događaje što vjernije, a kada se može dopustiti malo kreativnosti?
7. Kako ti inače prepričavaš priče? Jesi li sklon/sklona sažimanju, dodavanju detalja ili ostaješ što vjerniji/vjernija izvorniku?

Uvod u književne priče

Za zagrijavanje

- Pročitaj sljedeća dva teksta i pokušaj riješiti zadatak odgovarajući na pitanja ispod njih.

Gledo sam te sinoć. U snu. Tužan. Mrtvu
U dvorani kobnoj, u idili cvijeća,
Na visokom odru, u agoniji svijeca,
Gotov da ti predam život kao žrtvu.

Nisam plako. Nisam. Zapanjen sam stao
U dvorani kobnoj, punoj smrti krasne (...)

(Antun Gustav Matoš, *Utjeha kose*)

Očekivala sam da će trajati duže. Da će se čuti nešto više. A zvučalo je samo kao da je netko ispustio vreću brašna. Tup. I gotovo. To sam rekla i policajcu koji me ispitivao u blagovaoni bakinog stana. (...)

Bio je ljubazan. Smirivao me iako i nije bilo potrebno, mislim da sam se prilično mirno nosila sa situacijom. Stari je bio taj koji je histerizirao, kasnije. Policajac me posjeo na masivnu stolicu, jednu iz kompleta stilskog namještaja čiji miris proteklog vremena i ljudi koje nisam poznavala nikad nisam voljela. Objašnjavao mi je kako šok ponekad izgleda kao smirenost, svako malo me pitao jesam li dobro i donio mi čašu vode. Nisam bila žedna, ali ispila sam je u par gutljaja. Mala je, izgleda, u šoku, rekao je policajac svom kolegi u hodniku misleći da ih ne čujem. Tako, dakle, izgleda šok. (...) Baku su dosad prekrili plahtom...

(Ivana Bahun, *Šamrlek*)

- Usporedi tekstove izdvojivši sličnosti između njih (temu, središnji motiv, situaciju u kojoj se nalaze govornici, atmosferu...).
- Pronađi i protumači temeljne razlike – na čemu je naglasak u prvome, a na čemu u drugome tekstu? Obrati pozornost i na način na koji su tekstovi napisani te kako to utječe na tebe kao čitatelja.
- Objasni svojim riječima, na temelju uočenih razlika između dvaju tekstova, koja su temeljna obilježja teksta *Šamrlek*.
- Argumentiraj pobuđuje li *Šamrlek* u tebi zanimanje. Zanima li te više lik ili događaj u kojemu se on zatekao? Izdvoji informacije o govorniku na temelju nekoliko prikazanih rečenica.

U prethodnoj cjelini upoznali smo se s temeljnim obilježjima lirskih tekstova, osobitim sadržajima koje izražavaju i načinima na koje komuniciraju s primateljem (čitateljem ili slušateljem). U ovoj ćemo se temi posvetiti književnim tekstovima razvrstanim u drugu najveću skupinu tekstova okupljenih prema nekim zajedničkim stalnim osobinama. Nastojat ćemo uočiti temeljne osobitosti književnoga roda **epike**, odnosno obilježja **epskih književnih tekstova**.

Odgovarajući na pitanja mogao/mogla si uočiti razliku između lirske pjesme i pripovjednoga teksta – prvi tekst (lirska pjesma) nastoji izraziti i neposredno prenijeti osjećaj, raspoloženje, misao, stanje u kojemu se lirski subjekt nalazi, pobuditi doživljaj, dok je drugomu tekstu temeljna svrha – **ispričati priču**.

Otkad postoji priča i što čini priču?

► U potrazi za odgovorima pogledaj sljedeće fotografije pa potom odgovori na pitanja koja slijede.

Fokus na tekst

1. Izdvoji ključne poveznice među ponuđenim predlošcima. Radi čega su napravljene? Što je zajedničko svim motivima na fotografijama?
2. Argumentiraj tvrdnju da svaki ponuđeni predložak možemo povezati s pričom. Koje elemente priče prepoznaješ?
3. Tko odlučuje što će biti sadržaj priče i prema kojemu kriteriju? Tko pripovijeda priču?
4. Odaberi jednu fotografiju i ispričuj priču na temelju prizora koji prikazuje. Analiziraj svoj tekst iz jezične perspektive – bez kojih riječi ne možeš ispričati priču, koja ti je vrsta riječi najvažnija za tu aktivnost i zašto.

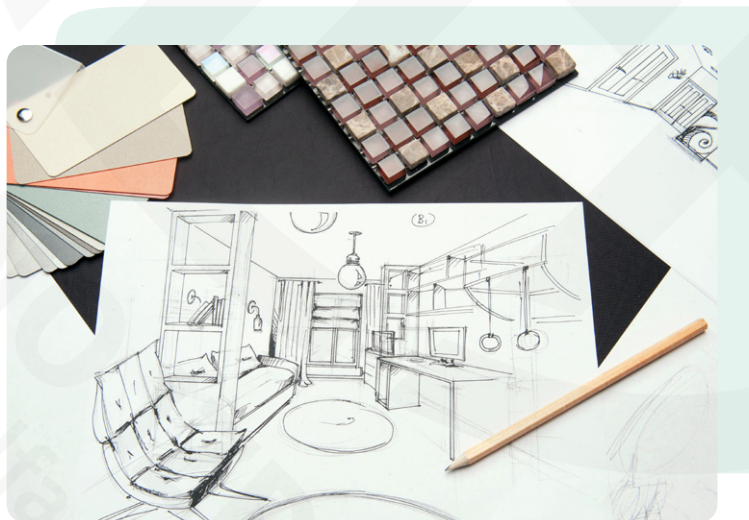
Opisivanje i opisni tekstovi

Za zagrijavanje

- Koliko ti je važan interijer, odnosno unutarnji prostor u kojemu boraviš (vlastita soba, učionica, stan)? Objasni.
- Kako sudjeluješ u uređenju tih prostora? Navedi konkretne primjere (odabir boja, raspored namještaja, ukrašavanje, održavanje reda itd.)?

► Promatraj sliku dizajna interijera pa napiši u obliku natuknica sljedeće:

- a) kakav je taj prostor kao cjelina
- b) što zapažaš u vezi s dijelovima toga prostora: što je najudaljenije, postupno bliže ili najbliže (ili obratno)
- c) koje sve pojedinosti zapažaš u tome prostoru (čime je prostor ispunjen, izdvoji uočeno o rasporedu pojedinosti u prostoru).

► Oživi promatrani prostor:

- a) tako što ćeš mu dodati i neke svoje pojedinosti i obojiti pojedinosti svojim bojama
- b) tako što ćeš dodati svoj doživljaj toga prostora različitim osjetilima, upotrebljavajući pritom barem jednu personifikaciju, usporedbu i epitet.

► Kakav je ugođaj toga prostora?

► Kako bi se ti osjećao/osjećala u tome prostoru?

Različiti opisi

► Pročitaj tekstove koji slijede.

Soba za najam (oglasnik)

Iznajmljuje se namještena soba u mirnom i održavanom stanu u centru grada. Soba je prostrana, s velikim prozorom koji omogućava obilje prirodne svjetlosti. Opremljena je udobnim krevetom, radnim stolom sa stolicom, ormarom i noćnim stolčićem. Zajedničko korištenje kuhinje, blagovaonice i perlice/sušilice rublja. Na uličnoj strani postoji mogućnost parkiranja vozila.

1.

J. D. Salinger, *Lovac u žitu* – D.B.-jeva soba u kojoj spava Phoebe

Bilo kako bilo, otišao sam u D.B.-jevu sobu tiho kao duh i upalio lampu na stolu. Stara Phoebe nije se ni pomakla. Kad je svjetlo bilo upaljeno, neko sam vrijeme kao gledao u nju. Ležala je i spavala, s licem nekako kao na strani jastuka. Usta su joj bila otvorena. (...)

Obišao sam sobu, veoma, veoma tiho, razgledajući neko vrijeme sve one stvari i stvarčice u njoj. Osjećao sam se sjajno, nimalo kao prije. (...) Haljine stare Phoebe bile su na onoj stolici do samog kreveta. Ona je veoma uredna, za dijete. Hoću reći, ne ostavlja stvari da leže naokolo, kao neka djeca. Nije nikakvo razmaženo derište. Njezin kaputić uz onu žutosmeđu haljinu koju joj je majka kupila u Kanadi bio je prebačen preko naslona stolice. Bluza i ono ostalo bili su na sjedištu. Cipele i čarape bile su na podu, ispod stolice, sve jedno pokraj drugog. Te njezine cipele nisam nikad ranije vidio. Bile su nove. Bile su to neke tamnosmeđe mokasinke, slične onima kakve ja imam, i išle su sjajno uz onu žutosmeđu haljinu koju joj je majka kupila u Kanadi. (...)

Sjeo sam za onaj D.B.-jev pisači stol i počeo razgledati stvari na njemu. Bile su to većinom stvari stare Phoebe, iz škole i slično. Većinom knjige. Ona na vrhu zvala se *Vesela aritmetika*.

Knjiga ispod aritmetike bila je geografija, a ispod geografije ležala je gramatika.

2.

Fokus na tekst

1. Što saznaješ o sobi u prvome, a što u drugome tekstu (kakva je po veličini, kakvi su njezini dijelovi, koje su karakteristične pojedinosti)?
2. U kojemu su tekstu prisutni osobni dojmovi i osjećaji, a u kojemu je opis neutralan i temeljen isključivo na činjenicama? Koja su stilski izražajna sredstva upotrijebljena u jednome od tekstova kako bi se prikazala atmosfera i ugođaj prostora?
3. Zaključi na temelju ovih dvaju tekstova u čemu je ključna razlika između objektivnoga i subjektivnoga opisa.

4. NE MOŽE BEZ DRAME (UVOD U DRAMU)

Uvod u vrste riječi	203
Imenice	206
Pridjevi	215
Zamjenice	220
Brojevi	230
Glagoli	235
Nepromjenjive riječi	241
Slagalice riječi	248
O čemu govorim kada govorim o drami?	250
Hrvoje Korbar, <i>Dalmatinska kuhinja</i> (suvremena drama)	258
Kazalište i kazališna predstava	263
Drama (sinteza)	267
Administrativno-poslovni stil	269
Narativni životopis	274
Elektroničko poslovno pismo	279

Zamjenice

Za zagrijavanje

- Odgonetni značenje sljedeće upitne rečenice.

ZAŠTO VI KOJI STE TI MENI KOJI SAM VI KAŽETE TI A
JA VAMA KOJI SAM VI VAMA KOJI STE TI KAŽEM VI

- Pokušaj još jednom odrediti značenje iste rečenice.

Zašto vi, koji ste ti, meni koji sam *Vi*, kažete *ti*,
a ja, koji sam *Vi*, vama koji ste *ti*, kažem *vi*?

- Objasni zašto je druga inačica rečenice bila mnogo jasnija od prve.
- Ako staviš ovu rečenicu u kontekst škole, navedi koja bi osoba mogla biti govornik, a tko sugovornici.
- U svojevrsnoj igri riječima govori se o „pravilima lijepoga ponašanja” u svakodnevnoj komunikaciji. Kako se naziva priručnik u kojemu se navode pravila o dobru i prikladnu ponašanju u društvu?
- Navedi razliku u značenju kada se *vi* piše malim i velikim početnim slovom.

Osobne zamjenice

- » Koja je vrsta riječi najzastupljenija u polaznoj rečenici?

Komunikacijsku situaciju iz početnoga primjera mogli bismo izreći sljedećom rečenicom:

Nastavnik je upitao učenike o pristojnu oslovljavanju.

- » Odredi vrstu podcrtanim riječima, a potom ih zamijeni zamjenicama.

Zamjenice su promjenjiva vrsta riječi koja zamjenjuje imenice ili se njima upućuje na ono što znače imenice.

Osobne zamjenice upućuju na osobu koja govori (*ja*), osobu s kojom se govori (*ti*) ili na osobu koja ne sudjeluje u komunikaciji, a koja ima oblike za sva tri roda (*on*, *ona* i *ono*).

- osoba koja govori (govornik) – prvo lice
- osoba s kojom se govori (sugovornik) – drugo lice
- osoba koja ne sudjeluje u komunikaciji (negovornik) – treće lice

- » Navedi osobne zamjenice u prvome, drugome i trećemu licu za množinu.

Posvojne zamjenice

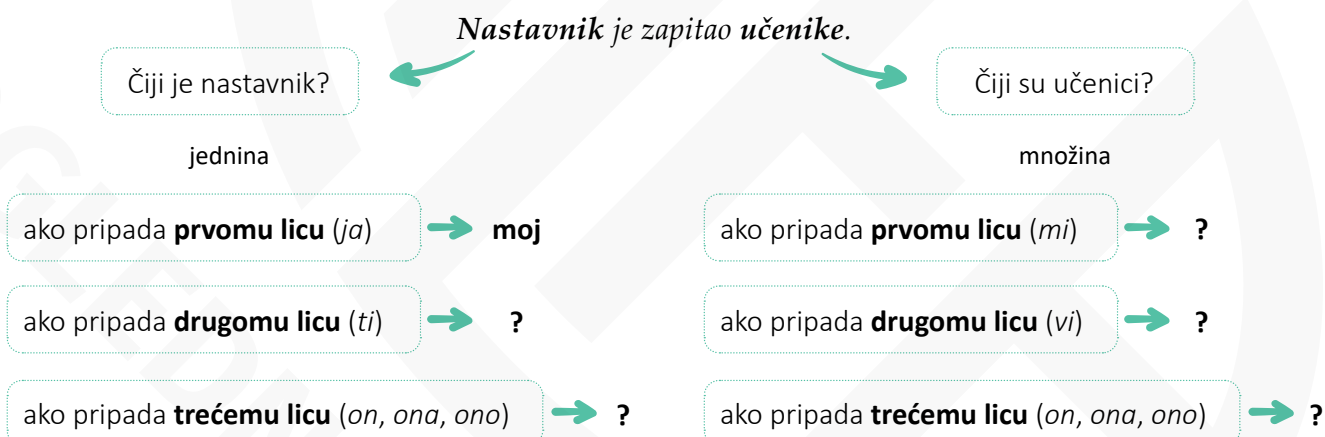
» Pročitaj sljedeću rečenicu:

Moj nastavnik zapitao je učenike.

» Odredi značenje zamjenice *moj* s obzirom na to kojemu licu pripada. Što se njome kazuje?

Posvojne zamjenice značenjski su vezane uz osobne zamjenice, a označuju pripadanje prvomu, drugomu ili trećemu licu.

» Navedi ostale posvojne zamjenice određujući pripadanje licima.

Pokazne zamjenice

» Dopuni sljedeću rečenicu odgovarajućom zamjenicom s obzirom na tri naznačene situacije. Upotrijebi za svaku situaciju posebnu zamjenicu.

Oduvijek sam htjela pročitati _____ ? _____ knjigu o bontonu.

- a) knjiga je bliže govorniku
- b) knjiga je bliže sugovorniku
- c) knjiga je udaljena i od govornika i od sugovornika

Pokazne zamjenice također su značenjski vezane uz osobne zamjenice, a označuju predmete, osobe ili svojstva koji su bliski govorniku, sugovorniku ili su od njih udaljeni.

► Promotri tablicu u kojoj su navedeni osnovni oblici navedenih zamjenica.

posvojne		lica	osobne		pokazne (Koji?)
jednina		jednina			
moj, moja, moje	←	1. lice	ja	→	ovaj, ova, ovo
tvoj, tvoja, tvoje	←	2. lice	ti	→	taj, ta, to
njegov, njegova, njegovo njezin, njezina, njezino njegov, njegova, njegovo	←	3. lice	on ona ono	→	onaj, ona, ono
množina		množina			pokazne (Kakav?)
naš, naša, naše	←	1. lice	mi		ovakav, ovakva, ovakvo
vaš, vaša, vaše	←	2. lice	vi		takav, takva, takvo
njihov, njihova, njihovo (isto za sva tri roda)	←	3. lice	oni one ona		onakav, onakva, onakvo
					pokazne (Kolik?)
					ovolik, ovolika, ovoliko
					tolik, tolika, toliko
					onolik, onolika, onoliko

Sklonidba osobnih, posvojnih i pokaznih zamjenica

► Pročitaj sljedeći tekst i obrati pozornost na uporabu zamjenica.

»Ti« ili »Vi«?

U našem smo razredu razgovarali o bontonu. Kada su mene o ovoj temi pitali, odgovorila sam im da su me moji roditelji od malih nogu učili da nepoznate i starije osobe iz poštovanja oslovljavam s »Vi«. Ovakav odgovor rekla je većina nas, a zatim je Petar pred nama svima otvorio dušu.

Njegov je problem bio u tome što mu je jednom nehotice izletjelo da se našoj školskoj spremačici obratio s »ti«. Rekao nam je kako je ova situacija bila jako nezgodna i za nju i za njega. Kazao je da e tih nekoliko trenutaka tišine trajalo cijelu vječnost. Naša se spremačica u toj situaciji bolje snašla i samo je nastavila njihov razgovor, a on joj se na kraju lijepo ispričao.

Fokus na tekst

Osobne zamjenice

1. Odredi padež osobnim zamjenicama iz teksta.
2. Objasni razliku između oblika zamjenica mene, nama, njega, nju i zamjenica me, im, nam, joj.
3. Odredi osnovni oblik (nominativ) navedenih zamjenica.

O čemu govorim kada govorim o drami?

Za zagrijavanje

- Pogledaj sljedeće fotografije i odaberi jednu riječ koja ih povezuje.
- Pokušaj svaku od njih povezati s tebi dosada poznatim značenjem riječi *drama*. Pronađi što više poveznica.
- Odaberi jedan prizor koji prema tvojemu razumijevanju najbolje odgovara značenju riječi *drama* i *dramatično*. Obrazloži svoj odabir.

Dosada si mogao/mogla otkriti kako raspoznati književne tekstove koji pripadaju lirskomu i epskomu književnom rodu. U stanju si uočiti i izdvojiti njihove sadržajne osobitosti, kao i najčešće stilske postupke kojima ih izražavaju. Postoji i treća velika cjelina književnih tekstova koji po svojim temeljnim osobinama, sadržaju i načinu na koji ih iznose ne pripadaju nijednoj od prethodno opisanih. Riječ je o tekstovima koji pripadaju književnomu rodu koji se naziva **drama**.

Daj, ne dram!

U svakodnevnome životu često se možeš susresti s pojmom drame u različitim kontekstima – za nešto se može reći da je *prava drama* (takva drama, nerijetko, može biti na vrhuncu), može se *biti u dramu*, *dramiti* (proizvoditi ili doživjeti dramu), za nekoga se može reći da je *kralj/kraljica drame*, da previše *dramatizira*. Za uzbudljiv sportski susret nerijetko se kaže da je izrazito *dramatičan*, kao i za neku izvanrednu situaciju kojoj se također može pripisati to svojstvo. Sve to, kao i prikazane fotografije, blisko je povezano s temeljnom sastavnicom svake klasične drame i dramske situacije, pa tako i književnih tekstova koje označujemo pojmom *drama* odnosno *dramski* – riječ je o **dramskoj napetosti**.

Napeto kao u dramu

► Pročitaj sljedeći ulomak i potom odgovori na pitanja ispod teksta s pomoću kojih ćeš otkriti na koji se način najčešće ostvaruje spomenuta dramska napetost.

MARKO se digno naglo: To i jest najbolje. Dakle: harašo! Pođe hitro k svojim čizmama, navuče ih, onda ka kovčezima, uzme ih i uputi se prema izlazu.

GIGA je gledala za njim; kad je došao pred vrata, poleti preda nj, primi ga za prsa i reče žestoko i odlučno: Marko, ako odeš odavde, uzalud ćeš me više ovdje tražiti.

MARKO mirno i kruto: Draga moja, ovdje je ionako pretijesno. Da ostanem, bilo bi nas previše.

GIGA ga još uvijek drži za prsa. Očajno ga povuče za onu rusku bluzu šta ima na sebi: Znaš li šta govoriš? Znaš li šta govoriš?

MARKO je gleda prezirno, držeći još uvijek kovčega u rukama: Ja sam potpuno priseban.

GIGA mu krikne u lice, sva izvan sebe: A dokazi? Gdje su ti dokazi?

(Milan Begović, *Bez trećega*)

harašo – (rus.) dobro

Fokus na tekst

1. Obrazloži je li ulomak napet.
2. Pokušaj objasniti kako se u njemu ostvaruje napetost. Izdvoji konkretne primjere zbog kojih bi se tekst mogao smatrati dramatičnim.
3. U kakvu su odnosu likovi? Izdvoji iz teksta razloge na temelju kojih to zaključuješ. Što sve o likovima možeš saznati na osnovi ovoga kratkog ulomka? Objasni čini li ti se da je riječ o važnim trenucima u životima likova.

Dramska napetost proizlazi iz još jedne temeljne sastavnice svakoga dramskog teksta – riječ je o **dramskome sukobu**. Što su prikazani trenutci iz života likova važniji, prelomniji, to je i dramski sukob intenzivniji, odnosno dramatičniji.

5. KLASIK

ŽIVI VJEČNO!

(ANTIČKA KNJIŽEVNOST)

Mitovi	286
Mitovi u suvremenoj popularnoj kulturi	289
Antika (uvod)	292
Uvod u antičku (klasičnu) književnost	294
Antički epovi – spektakularne priče starih Grka i Rimljana	300
Strip: Alan Ford – Ilijada i Odiseja	309
Tragedija – prokletstvo iznimnih	315
Sofoklo, <i>Antigona</i>	319
Antika (sinteza)	327
Film: <i>Čovjek koji nije mogao šutjeti</i> (Nebojša Slijepčević, 2024.)	329
Situacijski stilovi	332
Prigodna poslovna pisma: čestitke, zahvale, pozivnice	339
Kako se slažu rečenice u tekst? (Linearna i paralelna tekstna veza)	345
Priopćenje	350
Javni, komercijalni i neprofitni mediji	353
Projekt: Analiza medijskih tekstova	361
Znanstveni stil	362
Stefan Hertmans, <i>Antigona u Molenbeeku</i>	376

Antika (uvod)

TEMELJNA CIVILIZACIJSKA DJELA od 2600. g. prije Krista

- početci pisane kulture
- književnost „u širem smislu“

od 2600. g. prije Krista

8. st. pr. Kr. – 5. st.

SREDNJI VIJEK

- onkraj stvarnosti

5. st. – 15. st.

ANTIKA

- oponašanje stvarnosti

POVIJEST
KNJIŽEVNOSTI

Obilježja antike – duh vremena

Grčka kultura

- početak europskoga duha u umjetnosti, književnosti i kulturi uopće
- U odnosu na drevne civilizacije Istoka (Babilonaca, Feničana, Egipćana i dr.) grčka kultura razvijala se neusporedivo brže, a pritom je postigla najviši stupanj u dotadašnjoj povijesti čovječanstva.
- razvoj gradova država (polisa): Atena – najsnažnije političko i kulturno središte
- Dvije su vrste grčkih građevina trajno utjecale na europsku kulturu:
 - a) teatar (kazalište) za duhovni razvoj
 - b) stadion za tjelesni razvoj.
- Širenje grčke kulture povezano je s osnivanjem gradova (kolonija) po cijelome Sredozemlju, pa tako i na hrvatskoj jadranskoj obali.
- grčka kultura prva na europskome tlu koja se počinje koristiti pismom
- prijelaz iz usmene u pisanu komunikaciju (nastanak rukopisnih knjiga)
- Grci su svoje pismo (grčki alfabet) naslijedili od Feničana.
- Dva su temeljna načela starih Grka:
 - a) „Čovjek je mjerilo svih stvari.“
 - b) ideal postizanja harmonije (usklađenosti, sklada dijelova u cjelini).
- Spoznaja o svijetu oslobađa se načina mišljenja u kojemu se sve objašnjava mitom, voljom bogova i viših sila.
- Razvija se spoznaja utemeljena na iskustvu, logici, razumu – početci znanstvenoga mišljenja (razvoj filozofije i znanosti).
- Umjetnost želi prikazati svijet oko sebe, ovozemaljski život, oponašati stvarnost.
- Ljudsku sudbinu određuju bogovi.
- teme: mitološke, povijesne, iz svakodnevnoga života

Rimska kultura

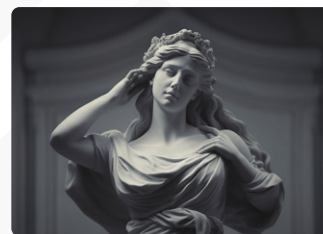
- najutjecajnija kultura u europskoj povijesti
- Osvajanjem Grkâ rimska kultura preuzela je grčku kulturu, koju je tijekom stoljeća nastavila i usavršila.
- Rimsko Carstvo ovladalo je cijelim dotada poznatim svijetom (europskim, afričkim i azijskim) i time ostavilo neizbrisiv trag.
- osnivanje gradova po rimskim provincijama – urbanizacija Europe
- Rimska kultura prenosi se latinskim jezikom, koji postaje „kulturni jezik“ cijele Europe, i pismom latinicom.

► Pripremi se za kraće izlaganje u kojemu ćeš objasniti antiku koristeći se navedenim natuknicama. Za svoje izlaganje dodatno se pripremi koristeći se internetom, gdje ćeš pronaći podupiruće podatke i time obogatiti svoje izlaganje.

Uvod u antičku (klasičnu) književnost

Za zagrijavanje

- Kada nekomu ili nečemu pridajemo osobine klasika? Navedi nekoliko rečenica u kojima ćeš upotrijebiti pridjev *klasičan*.
- Pokušaj taj pridjev pridružiti priloženim fotografijama.

U uvodnoj se aktivnosti mogu uočiti *klasična* šala (pošalica), *klasičan* (obiteljski?) ručak, *klasična* skulptura... Klasično je, dakle, nešto neprolaznih i provjerenih vrlina, nešto što je preživjelo iskušenja vremena i potvrdilo se kao trajna vrijednost u odnosu na, primjerice, neke pomodne i prolazne trendove. Time je ono i nešto izuzetno, prvorazredno, uzorno i dostojno oponašanja. *Klasična* ljepota, *klasičan* štos (koji još uvijek izaziva komičan učinak), *klasičan* film, *klasična* moda, *El Clásico* – *klasik*, odnosno „vječni derbi“, primjerice, ujedno je susret ponajboljih momčadi, kao i provjerena sportska vrijednost koja u sebi objedinjuje i staro rivalstvo i kvalitetu. Klasično se stoga ne odnosi nužno na nešto vrlo staro već i suvremena djela mogu postati klasicima, kao i ona koja će tek nastati.

„Djela iz prošlosti nisu klasična zato što su stara, nego zato što su snažna, svježija i čila.”

(Charles Augustin Sainte Beuve)

čio – pun snage i volje

U književnosti se klasicima izvorno smatraju reprezentativna djela **antike**, prvoga razdoblja svjetske književnosti, u kojemu su se oblikovale i utvrdile neke od temeljnih, potom i uzornih književnih vrsta, kao i postupaka kojima se književni tekstovi oblikuju. Stoga se za cijelu epohu antike često upotrebljava i naziv **klasična književnost**.

Antika je prvo književnopovijesno razdoblje (epoha) svjetske književnosti. Započinje oko 8. st. pr. Kr. i traje do 5. st. Obuhvaća djela stare Grčke i Rima, napisana na (staro)grčkome i latinskome jeziku. Naziva se još i **klasičnom književnosti**.

„Čini se da je tada, i upravo tada, književnost uvelike dobila onu ulogu u cjelokupnoj kulturi koju je, uglavnom, zadržala do danas: antička je književnost, kao i cjelokupna umjetnost, uspostavila nešto poput ideala ljepote.”

(Milivoj Solar, *Povijest svjetske književnosti*)

Antički duh – ondje gdje je sve počelo...

Djela klasičnoga razdoblja u neposrednoj su vezi s antičkim pogledom na svijet, stoga ti, kako bi ga bolje upoznao/upoznala, predstoji čitanje kratkoga izbora nekih antologijskih tekstova ili njihovih ulomaka koji svaki na svoj način odražavaju neka temeljna obilježja antičkoga duha i svjetonazora.

Početak antičke književnosti određuje se prvim stihovima *Ilijade* – antologijskoga junačkoga epa i najutjecajnije svjetovne knjige staroga vijeka čije se autorstvo pripisuje starogrčkomu pjesniku/pjevaču **Homeru**, a vrijeme nastanka smješta se otprilike u 8. stoljeće pr. Kr. Što su antički epovi, o čemu pišu i kako to čine, detaljnije ćeš otkriti u sljedećoj udžbeničkoj jedinici.

Snažni (zemaljski) osjećaji

- Pokušaj, prema svojem mišljenju, odrediti tri najintenzivnija osjećaja počevši od najsnažnijega. Obrazloži svoj odabir.
- Na koji se način nečije unutarnje stanje može fizički očitovati?

Sapfa

Ljubavna strast

Bogovima sličan je, mislim, onaj
čovjek koji tebi nasuprot sjedi,
sluša glas tvoj ugodan. Ti si blizu,
govoriš slatko,

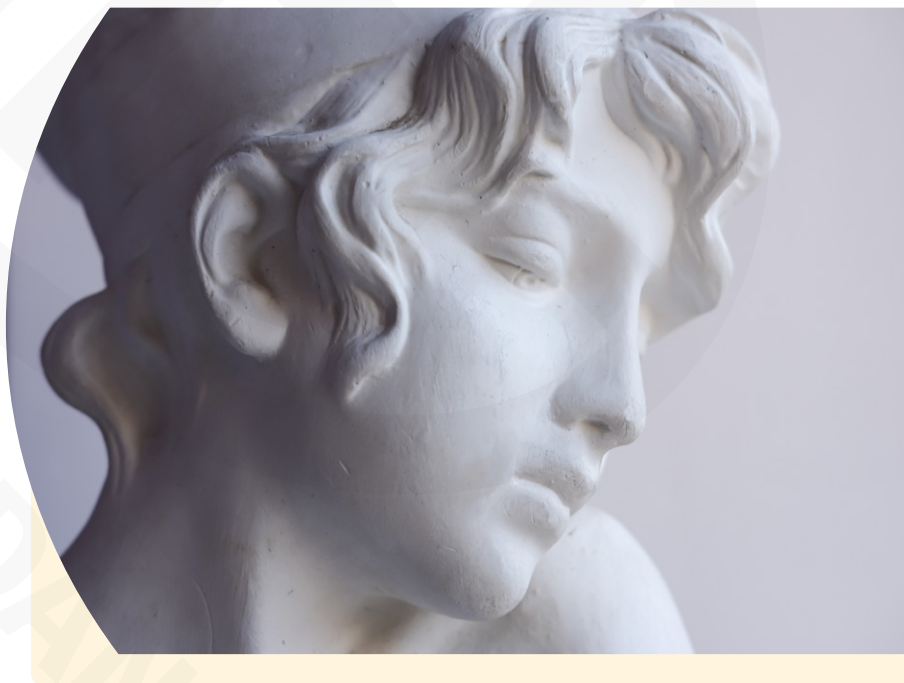
smijeh tvoj zvonki potiče žudnju. Moje
srce to u grudima muči, buni.
Načas samo kada te vidim, glas mi
zapne u grlu.

Uz to jezik postaje nijem, a nježan
plamen odmah kožom se širi mojom.
Oči ništa ne vide, uši ništa
ne čuju tada.

Znoj me sasvim oblijeva, svu me drhtaj
snažni hvata, blijeda sam, gubim boju,
tek što nisam mrtva, i smrt je blizu,
čini se meni.

Ali treba podnijeti sve te jade...

(Preveo Dubravko Škiljan)

Fokus na tekst

1. Kakav dojam na tebe ostavljaju pročitani stihovi?
2. Opiši stanje u kojemu se nalazi lirski subjekt. Jednom riječju ili s pomoću više njih imenuj prevladavajući osjećaj u pjesmi.
3. Analiziraj pomnije prvu strofu: komu su upućeni stihovi? Navedi koliko je osoba prisutno u pjesmi i interpretiraj u kakvu su oni odnosu. Zbog čega je navedeni „čovjek” „bogovima sličan”? Ponudi svoje tumačenje.
4. Kojim je motivima i pjesničkim slikama predstavljen objekt žudnje lirskoga subjekta? Kako na lirski subjekt djeluju ti osjetilni podražaji? Pokušaj u tome kontekstu dodatno protumačiti razloge zbog kojih se lirskomu subjektu „čovjek” s početka čini „sličan bogovima”?
5. Argumentiraj u kojoj je vrsti lirske pjesme riječ.

Sapfa (7. st. pr. Kr.) – grčka pjesnikinja s otoka Lezba. Bila je na čelu svojevrzne obrazovne institucije gdje su isključivo djevojke stjecale pouku u pjesništvu, glazbi, plesu i štovale kult muza i božice Afrodite. Mnogo je, često provokativnih i kontroverznih, mitova o njezinu životu. Uživala je još u antici izuzetan ugled te su je nazivali i desetom muzom. Piše duboko osjećajne pjesme, obilježene ljubavnim zanosom, patnjom, ali i vedrim humorom koje se smatraju vrhuncima svjetske lirike. Od devet knjiga sačuvane su svega dvije cjelovite pjesme i mnoštvo ulomaka i epigrama. Njezino pjesništvo i legende o njezinu životu nadahnuli su mnoge umjetnike.

muze – u starih Grka božice zaštitnice umjetnosti, ima ih devet, a vođa im je bog Apolon. Smatraju se izvorima nadahnuća.

Kaliopa – muza epske poezije i glavna među muzama, s pločicom za pisanje

Erato – zaštitnica lirike i ljubavne poezije, s lirom

Polihimnija – zaštitnica himničkoga pjesništva i pjesništva uopće, zamišljen izraz lica

Talija – zaštitnica komedije, s komičnom maskom

Melpomena – zaštitnica tragedije, s tragičnom maskom

Euterpa – zaštitnica glazbe, s frulom

Terpsihora – zaštitnica plesa, u plesnome pokretu

Klio – zaštitnica povijesti, s svitkom

Uranija – zaštitnica astronomije, s globusom

Antički epovi

(Spektakularne priče starih Grka i Rimljana)

Za zagrijavanje

- Koja bi, prema tvojemu mišljenju, bila najvažnija i najveća priča nekoga naroda? U kakvu bi je obliku danas ispričao/ispričala i predstavio/predstavila publici ako želiš da ona dopre do što većega broja ljudi?

Svoje su najvažnije priče stari Grci i Rimljani oblikovali u najraskošniju književnu vrstu staroga vijeka – **antički ep**. Epovi su se, kao najveća i najzahtjevnija vrsta, pisali sve do 19. stoljeća, kada je mjesto najuzornijega žanra preuzeo roman.

Pjevaj mi, o, muzo!

- Pročitaj uvodne stihove *Ilijade*, slavnoga Homerova epa, kojima započinje antička (grčka) književnost i pokušaj iz njih iščitati temu i njezinu važnost za zajednicu, odnosno grčki narod u cjelini.

Homer

Ilijada

Srdžbu mi, boginjo, pjevaj Ahileja, Peleju sina,
 Pogubnu, kojano zada Ahejcima tisuću jada,
 Snažne je duše mnogih junaka ona k Aidu
 Poslala, a njih je same učinila plijen da budu
 Psima i pticama gozba; a Zeusu se vršase volja,
 Otkad se bjehu onomad razdvojili poslije svađe
 Atrejev sin, junacima kralj, i divni Ahilej.

(Preveo Tomo Maretić)

kojano – koja; *Ahejci* – drugi naziv za (stare) Grke u *Ilijadi*; *Aid* – Had; *Atrejev sin* – Agamemnon, vrhovni zapovjednik grčkih snaga pod Trojom

Fokus na tekst

1. Argumentiraj je li riječ o epskome ili lirskome tekstu.
2. Izdvoji središnji motiv i posljedice koje ima na fabulu. Pretpostavi na temelju ulomka koja će biti tema djela u cjelini.
3. Uoči i karakteriziraj glavnoga junaka na temelju ulomka – izdvoji što više podataka o njemu.
4. Izdvoji božanske osobnosti koje navodi pripovjedač (odgovore možeš provjeriti koristeći se rječnikom) i navedi koja je njihova uloga u djelu. Što o antičkome svjetonazoru možeš iščitati iz početnih stihova *Ilijade*?

U uvodnim se stihovima epa zaziva **muza** (boginja) – antički autorski pripovjedač/pjevač zaziva njezinu pomoć u pjevanju, svjestan da je pred njim izuzetno zahtjevan zadatak za koji će mu trebati discipline, predanosti i prije svega (božanskoga) nadahnuća. Istodobno navodi i središnji motiv, odnosno temu koju namjerava opjevati – u središtu je junak čije će osobine i angažman imati izravne posljedice na ishod fabule izrazito važne za čitavu zajednicu. Okosnica su takvih velikih i značajnih priča obično one najvažnije teme – pitanje opstanka ili postanka nekoga naroda, dakle ratovi, junački i slični podvizi koji utjelovljuju osobine i vrline naroda koji se predstavlja.

Takav se postupak, karakterističan za ep i uvodnu epsku tehniku, naziva **invokacija**.

Invokacija je uvodni zaziv božanstva (muze, zaštitnice umjetnosti) u epskome pjesništvu radi pomoći u pisanju i obradi velike i značajne teme koja slijedi. Ujedno je i najava teme u početnim stihovima koju će ep obrađivati.

Najveći junaci najvećih priča

- Pročitaj uvodne stihove drugih dvaju najpoznatijih antičkih epova – Homerove *Odiseje* i rimskoga nacionalnog epa *Eneide* čiji je autor pjesnik Vergilije. Uoči invokaciju i izdvoji njihovu temu, glavnoga junaka i njegove temeljne osobine.

Homer

Odiseja

O junaku mi kazuj, o Muzo, o prometnom onom,
Koji se mnogo naluto razorivši presvetu Troju;
Gradove ljudi mnogih on vidje i čud im spozna,
I mnogē nā moru jade pretrpje ũ srcu svojem
Za dušu svoju se boreć i povratak svojih drugóvâ.

(Preveo Tomo Maretić)

Vergilije

Eneida

Bojeve pjevam i onog junaka, što prvi je došo
Od kraja Trojanskih gonjen sudbinôm u Italsku zemlju,
I to na Lavinske žale; po suhu, po vodi ga bozi
Ganjahu mnogo srdžbe Junóninê zlopamtne radi,
On i u boju je mnogo pretrpio, dok grad je mogo
Zgradit i donest Penáte u Latij, otkle je pleme
Latinsko, Albanski oci i visoki zidovi Rimski.

Kazuj mi, Muzo, koju božanskû on prekrši volju,
Rad šta li srdita dade junaku duševnu, dičnu
Kraljica bogôvâ jada tolikô i navâli njega
U muke silne? Zar srca tolikô se nebeska gnjeve?

(Preveo Tomo Maretić)

Pierre-Narcisse Guérin,
Eneja govori Didoni o padu Troje (1815.)

Troja – grad na SZ obali Male Azije koji su Grci podsjedali deset godina i napokon ga osvojili i razorili; **Lavini žali** – primorje oko grada Lavinija u Laciju; **Junona** – Hera, vrhovno božanstvo, kraljica bogova (Zeusova supruga), zaštitnica udanih žena i braka; **Penati** – starorimski kućni bogovi i zaštitnici obitelji; **Latij** – Lacij

Fokus na tekst

1. Uoči zajedničke osobitosti uvodnih stihova glasovitih epova – *Odiseje* i *Eneide*.
2. Predstavi njihove glavne junake na temelju početnih ulomaka i glavni problem s kojim se suočavaju.
3. Izdvoji epitete koji se pojavljuju uz epske junake svih triju djela (*Ilijade*, *Odiseje* i *Eneide*).

Sva tri junaka i sva tri nacionalna epa (nacionalni junački epovi nazivaju se još i **epopeje**) starih Grka i Rimljana povezuje jedna od najdramatičnijih i najpoznatijih priča uopće, ona o **Trojanskome ratu**. Mitski rat koji povjesničari tradicionalno smještaju u brončano doba (13./12. st. pr. Kr.), dok neki drže spornim da se uopće dogodio, dio je kolektivnoga sjećanja i antičke i svjetske publike te su se priče o njemu prenosile usmenim putem generacijama dok nisu zabilježene u Homerovim epovima *Ilijadi* i *Odiseji* i drugim djelima koji ga tematiziraju. Riječ je o desetogodišnjoj bezuspješnoj opsadi koju su ujedinjena grčka plemena vodila protiv grada Troje i njegovih stanovnika da bi je na kraju osvojili tek čuvenom varkom, tzv. **trojanskim konjem**. Golemu drvenu konstrukciju u kojoj su bili skriveni najbolji grčki ratnici Trojanci su primili kao dar Grkâ i unijeli u dotada utvrđen grad misleći da njihovi neprijatelji odustaju od daljnjega ratovanja. Tijekom noći vojnici su izašli iz konja i razorili Troju spalivši je do temelja.

Stalni epiteti jedan su od načina karakterizacije junaka u epu. Ime junaka najčešće prate jedan ili dva stalna ukrasna pridjeva koji naglašavaju njegovu dominantnu osobinu.

AHILEJ – najveći ahejski (grčki) junak pod Trojom. Podrijetlom polubog – sin morske nimfe Tetide i smrtnika Peleja – ranjiv jedino u petu za koju ga je, prema mitu, majka držala uranjajući ga u čudotvornu rijeku prilikom rođenja. Njegova srdžba središnji je motiv *Ilijade*: isprva je ljutit na vrhovnoga zapovjednika Agamemnona jer mu je oteo omiljenu robinju Briseidu te odbija dalje sudjelovati u borbi (što ima izravne posljedice na ratna zbivanja), a svoju srdžbu potom usmjerava na najvećega trojanskog junaka i zaštitnika – Hektora nakon što mu ovaj ubija najdražega prijatelja, mladoga Patrokla, misleći da se bori s Ahilejem. Nakon što u osvetničome bijesu mrcvari Hektorovo tijelo, sažali se nad starim trojanskim kraljem Prijamom koji dolazi moliti sinove ostatke za častan pogreb. Tim se činom umiruje njegova srdžba i završava priča *Ilijade* (Hektorovim pogrebom), a *divni i brzonogi* Ahilej pokazuje da uz iznimne ratničke posjeduje i plemenite duševne vrline. Sam Ahilej neće dočekati kraj rata, u ranjivu petu pogodit će ga Parisova strijela vođena rukom boga Apolona, o čemu se saznaje iz drugih djela koja tematiziraju Trojanski rat.

ODISEJ – jedan od najvažnijih i najvećih grčkih junaka. Njegov je stalni epitet *lukavi*, što sugerira i njegovu glavnu junačku osobinu – iznimnu inteligenciju i domišljatost zahvaljujući kojoj uspijeva svladati sve prepreke s kojima se suočava. Autor je ideje o trojanskome konju, varci kojom je na prevaru okončan Trojanski rat nakon desetogodišnje grčke opsade. Nakon toga još deset godina luta morem doživljavajući iznimne pustolovine u nastojanju da se vrati kući, na rodni otok Itaku, gdje ga čekaju (ukupno 20 godina) vjerna supruga Penelopa i sin Telemah, što je i središnja tema *Odiseje*.

ENEJA – Trojanac, sin božice Afrodite (Venere) i smrtnika Anhiza. Zahvaljujući majčinoj intervenciji uspijeva napustiti Troju u trenutku njezina pada te kao izbjeglica odlazi s ocem, malim sinom Askanijem Julom i nekolicinom pratitelja na neizvjestan put morem. Na bijeg pristaje jer se odluči pokoriti božanskoj volji (stoga je on *duševan*, *dičan* i *pobožan*) po kojoj njegova sudbina nije umrijeti u Troji sa sunarodnjacima, nego osnovati novu nastambu i biti praotac novoga naroda u italjskoj zemlji, koji će kasnije postati jedan od najmoćnijih i najutjecajnijih naroda u povijesti (te će posljedično i samu Grčku učiniti svojom kolonijom). Tako, prema predaji, Rimljani vuku podrijetlo izravno od Trojanaca i Eneje kao njihova praoca, što je tema *Eneide*.

Federico Barrocci, *Eneja bježi iz Troje* (1597.)

Sofoklo, *Antigona*

Za zagrijavanje

- Pročitaj sljedeće citate pa odgovori na pitanja koja slijede.

„Kako ćemo jadno propasti, najjadnije, ako zakon pogazimo, ako protiv odluke i sile vlasti istupimo.”

„Budući da jači vladaju nad nama, moramo slušati.”

„Bolje nam je misliti na to da smo žene, da nije na nama boriti se protiv muškog roda.”

„Protiv države ići, to nisam u stanju.”

„Lov za nemogućim ne valja ni započinjati.”

„Moram se pokoriti; ići preko mogućnosti, to nema nikakva smisla.”

- Koja problemska pitanja otvaraju navedeni citati?
- Objasni može li pojedinac mijenjati svjetove (okolinu i društvo oko sebe).
- Prihvaćaš li olako stavove, odluke, zakone „autoriteta” (svojih vršnjaka iz stvarnoga ili virtualnoga svijeta, nastavnika u školi, vlastitih roditelja i općenito starijih, političara i ljudi iz svijeta medija)? Zašto?
- Obrazloži kako se osjećaš kada uočiš da je donesena odluka koja je nepravedna ne samo za tebe već i za druge.
- U razrednome odjelu raspravite o navedenim citatima. Izreci svoje stavove i obrani ih dobrim primjerima za koje znaš iz dosadašnje nastave, medija ili vlastitoga života.

Na sljedećim stranicama upoznat ćeš se s književnim djelom koje pripada **drami** kao književnome rodu, a **tragediji** kao dramskoj vrsti. Nastalo je u 5. st. prije Krista, a otvara upravo spomenuta pitanja. „Novinski naslovi” s početka citati su iz tragedije *Antigona* koju ćeš čitati u cijelosti, a napisao ju je po mnogima najveći grčki dramatičar **Sofoklo**.

Za odabrane odlomke *Antigone* uzet je najnoviji prijevod Nevena Jovanovića iz 2022. godine, koji se bitno razlikuje od dosadašnjih hrvatskih prijevoda.

Ako posuđiš knjigu s tradicionalnim prijevodom Sofoklove *Antigone*, uočit ćeš bitne razlike u odnosu na spomenuti prijevod koji slijedi u odabranim ulomcima. Najvažnija je razlika ovoga prijevoda u odnosu na prethodne u vanjskoj kompoziciji jer dramski tekst tragedije ovdje nije podijeljen na činove, točnije sedam činova, i nema najave stajaćih korskih pjesama. Također, djelo ne započinje uobičajenim popisom lica te nema didaskalije, no radi lakšega snalaženja i razumijevanja sadržaja, ovdje donosimo popis lica.

LICA

ANTIGONA i ISMENA, sestre; Edipove kćeri
KREONT, njihov ujak, tebanski kralj
HEMON, Kreontov sin, Antigonin zaručnik
TIRESIJA, prorok
EURIDIKA, Kreontova žena

STRAŽAR
GLASNICI
ZBOR tebanskih starješina
PRATNJA

► Pročitaj prvi ulomak, koji je ujedno i sam početak Sofoklove tragedije.

Kreontov proglas

ANTIGONA

Rođena moja, Ismeno mila, sestrice, rode,
 ima li zla – daj, reci – koje Zeus može zbog Edipa slati
 a da još nije palo na nas dvije, jedine preživjele?
 Nema tog jada – pa i bez naše propasti! –
 ni te ružnoće ni te sramote,
 a da ih nisam već vidjela, i na tebi i na sebi.
 I što se to sad opet čuje, kakav je sad to proglas
 gradu i narodu objavio vrhovnik?
 Znaš li što, jesi li čula? Ili još nisi svjesna
 da se našim najdražima spremaju dušmanska zla?

ISMENA

Nikakva do mene, Antigono moja, vijest o najdražima,
 ni lijepa ni bolna, još nije stigla, sve otkako
 nas dvije sestre dva brata izgubismo,
 kad padoše u jednom danu jedan od drugoga ruke;
 pošto se noćas povukla neprijateljska vojska natrag u Arg,
 dalje ja ništa saznala nisam,
 ni veselo ni ono drugo.

ANTIGONA

To mi je bilo jasno, pa sam te zato
 izvan palače izvela, da ne čuje nitko drugi.

ISMENA

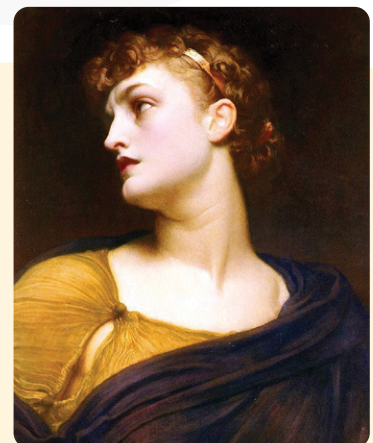
O čemu se radi? Nešto nagoviještaš, ali to tamni je oblak.

ANTIGONA

Nije li grobom i sahranom Kreont, od dva naša brata,
 jednog počastio, drugog uvrijedio?
 Eteokla je, kako čujem, po pravdi i zakonu
 u zemlju položio, da ga poštuju
 svi što dolje počivaju
 a tijelo Polinika, koji također pogibe jadno,
 građanstvu je proglasom, kažu, strogo zabranjeno
 pokriti grobnom humkom, i ne smije nitko
 naricati nad njim; treba ga pustiti
 neoplakana, nepokopana, da bude pticama
 sladak obrok, da žderu do mile volje.
 Taj proglas našega dičnoga Kreonta
 odnosi se, pričaju, i na tebe i na mene – da, i na mene!
 I sad se vladar vraća kako bi to svima, ako tko još ne zna,
 najslužbenije objavio, kako bi pokazao da stvar ne smatra
 ni najmanje nevažnom; tko god se suprotstavi,
 toga čeka na glavnome trgu smaknuće, javno kamenovanje.
 Tako ti stvari stoje, i doskora imat ćeš šansu
 pokazati jesi li velika duša ili – šaka jada plemenita roda.

Edip – sin tebanskoga kralja Laja i kraljice Jokaste; Antigonin, Ismenin, Eteoklov i Polinikov otac; *proglas* – javno priopćenje; *dušmanski* – neprijateljski; *Arg* – grčki grad na Peloponezu; *nagoviještati* – najavljivati; *humka* – zemlja groba izdignuta na površini okolne zemlje

Frederic Leighton, *Antigona* (1882.)

Fokus na tekst

1. Koje likove upoznaješ na početku djela i u kojemu su rodbinskome odnosu?
2. O kakvu „zlu“, koje je od vrhovnoga boga Zeusa „palo“ na njihovu obitelj, govori Antigona?
3. Kako su stradala njihova dvojica braće?
4. Kako je postupio tebanski kralj Kreont prema mrtvim tijelima braće Eteokla i Polinika?
5. Koju kaznu propisuje Kreontov proglas?
6. Što očekuješ, kako će na Kreontov proglas reagirati Antigona, a kako Ismena?

Antigonin neposluh

Antigona se odlučuje suprotstaviti Kreontovu proglasu i pokopati Polinikovo tijelo prema svetoj obrednoj, a Ismena se ne usuđuje podržati Antigonin čin. Kor najavljuje Kreontov dolazak, koji objašnjava razloge svoje odluke i proglasa, međutim stražar donosi uznemirujuće vijesti da je netko pokopao Polinika. Kreont je ljutit i uvjeren da je riječ o njegovim protivnicima u Tebi koji su se potkupljeni mitom usprotivili njegovu proglasu te pokreće istragu. Kor stajacom pjesmom odaje hvalospjev čovjeku te najavljuje dolazak Antigone, koju je stražar uhvatio kako ponovno bez straha pokopa Polinikovo tijelo.

KREONT

A ti, što si oborila glavu i gledaš u tlo,
priznajesh li svoj čin ili ga poričeš?

ANTIGONA

Priznajem da sam učinila i ne poričem ni najmanje.

KREONT

Ti se izvoli udaljiti kamo god ti drago,
slobodan si od bilo kakve sumnje i optužbe.
A ti mi reci, ne nadugo, nego u što manje riječi,
jesi li znala za proglas da se to ne smije činiti?

ANTIGONA

Znala sam; pa kako ne bih? Bilo je općepoznato.

KREONT

I svejedno si se usudila prekršiti zakonsku odredbu?

ANTIGONA

Nije mi je odredio Zeus,
nije Pravda, družica bogova podzemlja,
takve zakone ljudima dala.
Tvoji proglasi, zaključila sam, nisu dovoljno jaki
da bi nadvladali napisane, nepromjenjive

odredbe božanske – jer i ti si smrtan.

Odredbe koje spominjem nisu od danas ili jučer, nego
žive oduvijek, da nitko ne zna otkad.

Nisam bila spremna zbog njih snositi kaznu
pred bogovima samo zato što sam se uplašila nekog
čovjeka. Znam dobro da me smrt čeka; pa kako ne?

Isto bi bilo i da nisi naredio. A ako umrem
prije roka, bit ću, znaj, na dobitku.

Jer onaj tko živi u užasu, kao što ja živim,
kako da smrt ne smatra dobitkom?

Zbog toga u meni takva sudbina

ne izaziva ni najmanju bol. Ako bih

mrtvog sina svoje majke ostavila kao nepokopan leš,
to bi me boljelo; a ovo ne boli nimalo.

A misliš li ti sad zbog toga da sam luda,

to je kao kad luđak prebacuje drugima ludost

KOR

Divlje je dijete očito porod divljega oca.

Ne zna da treba propustiti kad su izgledi loši.

- Procijeni u kojoj si mjeri spreman/spremna čuti, točnije saslušati i prihvatiti, drugu osobu koja ima potpuno suprotno mišljenje od tvog? (Koliko imaš razumijevanja za onoga ili one koji od tebe drukčije misle?)
- Dramatizirajte sukob Kreonta i Antigone u suvremenoj hrvatskoj stvarnosti. Probajte razraditi argumente za obje strane. (Odaberite bilo koju temu, odnosno bilo koje svjetonazorski sporno pitanje.)

Sofoklo (Atena, 497./496. pr. Kr. – Atena, 406. pr. Kr.) je slavni grčki dramatičar i pjesnik te reformator kazališta. Srednji je u trolistu klasičnih atenskih tragičara, uz Eshila i Euripida. Od oko 120 napisanih drama sačuvano je samo njih šest, a vječnim uzorima i remek-djelima smatraju se njegove tragedije *Kralj Edip* i *Antigona*.

Sofoklo, *Antigona* (podsjetnik)

MJESTO I VRIJEME RADNJE

- mjesto radnje: Teba (tebanski dvor)
- vrijeme radnje: jedan dan

KNJIŽEVNA VRSTA

- književni rod: **drama**
- dramska vrsta: **antička (grčka) tragedija**

GLAVNI DIJELOVI GRČKE TRAGEDIJE

važna uloga kora

- **prolog:** uvodni dio prije prve korske pjesme
- **parod:** ulazna korska pjesma
- **epizodij:** dijaloški dio između korskih pjesama
- **stazim:** korska pjesma između pojedinih činova
- **egzod:** izlazna korska pjesma

OBILJEŽJA GRČKE TRAGEDIJE

- **tema tragedije:** preuzeta iz mita (Antigonino obiteljsko prokletstvo)
- **tragični junak:** najviše moralne i plemenite osobine (poštivanje božanskih zakona), žrtva vlastite nesretne sudbine – Antigona
- **tragična krivnja:** borba za svoj viši cilj (pokop brata Polinika)
- **tragični sukob:** Antigonin sukob s Kreontom
- **tragični završetak:** Antigonina smrt
- **uzvišeni stil:** svečan govor, birani jezik, pisana u stihu
- **kor:** ima važnu ulogu
- **katarza:** pročišćenje osjećaja (gledatelja)

TEMA

- Antigonina nesretna sudbina
- božanski i ljudski zakoni
- sukob pojedinca i vlasti
- borba za pravdu i čast
- samovoljno i nasilno vladanje nad drugima
- žrtvovanje za viši cilj
- pobuniti se ili prihvatiti nepravdu

KOMPOZICIJA

- vanjska kompozicija: **sedam činova**
- unutarnja kompozicija:
 - uvod:** dijalog Ismene i Antigone, koja želi pokopati Polinika
 - zaplet:** Kreont odlučuje kazniti počinitelja zbog neposluha
 - vrhunac:** sukob Antigone i Kreonta, koji joj određuje smrtnu kaznu
 - peripetija:** prorok Tiresija traži od Kreonta da poštedi Antigonu
 - rasplet:** umiru Antigona, Kreontov sin Hemon i supruga Euridika

LIKOVİ

- glavni lik: **Antigona** (protagonist) – Polinikova, Eteoklova i Ismenina sestra, Edipova kći, Hemonova zaručnica; idealiziran lik; tragična smrt
- sporedni likovi:
 - Kreont** (antagonist) – tebanski kralj, Antigonin ujak, Hemonov otac; samovoljni vladar, prekasno kajanje
 - Ismena** – Antigonina sestra; prihvaća Kreontovu odluku, kasnije prelazi na Antigoninu stranu
 - Hemon** – Antigonin zaručnik, Kreontov sin, glas razuma; samoubojstvo zbog Antigonine smrti
 - Tiresija** – slijepi tebanski prorok; bezuspješno pokušao urazumiti Kreonta
 - Euridika** – Kreontova supruga, Hemonova majka; samoubojstvo zbog Hemonove smrti
- stražar, glasnici, zbor tebanskih starješina, pratnja

Smjernice za čitanje djela u cijelosti

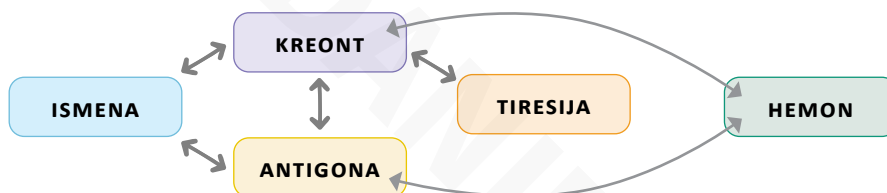
Otkrij (kon)tekst

Tijekom čitanja književnoga djela koje pripremaš za svoju interpretaciju promišljaj o **kontekstu** pročitana. Na taj način čitanje dobiva dublji i širi smisao. Bilješke tijekom čitanja u tome će ti uvelike pomoći. Sa što raznolikijim i sa što brojnijim pitanjima tvoja će interpretacija postajati cjelovitija i potpunija. Možda ti u interpretaciji pomogne sljedeći podsjetnik.

LIKOVİ

- Odredi odnose među likovima na kojima Sofoklo gradi svoju tragediju.
- Okarakteriziraj likove navodeći podupiruće podatke (primjere ili citate iz djela).

Obrazloži svoje odgovore na sljedeća pitanja:

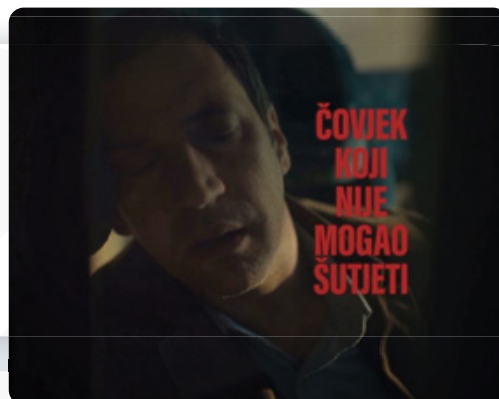
- Gradi li Sofoklo svoju tragediju na vanjskome ili unutarnjemu sukobu?
- Smatraš li da je Antigona idealizirani lik u svakome pogledu? Obrazloži.
- Pronađi moguća opravdanja za Kreontove i Ismenine postupke. Smatraš li ih isključivo „negativcima“ u odnosu na Antigonu?

Film: Čovjek koji nije mogao šutjeti

(Nebojša Slijepčević, 2024.)

Za zagrijavanje

- Jesi li kada prešutio/prešutjela nepravdu u svojem okruženju? Ako jesi, zašto? Objasni je li takvo prešućivanje nekada pametnije.
- Što se događa kada svi šutimo jer je to pametnije?

O filmu

Čovjek koji nije mogao šutjeti kratkometražni je igrani film iz 2024. godine scenarista i redatelja Nebojše Slijepčevića, koji se temelji na istinitome događaju ratnoga zločina u Štrpcima, u Bosni i Hercegovini iz 1993. godine. Radnja se odvija u vlaku na liniji Beograd – Bar u koji upadaju srpske paravojske postrojbe koje iz vagona izvlače Bošnjake s namjerom da ih pogube. Samo se jedan putnik, Hrvat Tomo Buzov, pokušao suprotstaviti tomu zločinačkom naumu, a zbog toga je i sam bio otet iz vlaka i ubijen.

Film je osvojio niz nagrada i priznanja u kategoriji kratkoga filma, među ostalim i glavnu nagradu – *Zlatnu palmu* na prestižnome Filmskom festivalu u Cannesu, Europsku filmsku nagradu (takozvani „Europski Oscar“), Nagradu *César* (takozvani „Francuski Oscar“), a bio je na popisu kandidiranih filmova za najprestižniju filmsku nagradu *Oscar* Američke akademije filmskih umijeća i znanja.

Nebojša Slijepčević sa *Zlatnom palmom* na Filmskom festivalu u Cannesu

Upute za gledanje filma

Prije no što započneš gledati film *Čovjek koji nije mogao šutjeti*, pročitaj sljedeće smjernice. One će ti pomoći da obratiš pozornost na važne aspekte filma i da se što bolje pripremiš za njegovu analizu.

- Koji je lik u fokusu tijekom filma? (Tko je najviše u kadru, iz čijega motrišta najviše pratimo zbivanja?)
- Koji događaj/situacija predstavlja obrat u filmu?
- Koji je lik zapravo „čovjek koji nije mogao šutjeti“?
- Koji filmski plan prevladava u filmu? Zašto?

Sada si spreman/spremna za gledanje filma *Čovjek koji nije mogao šutjeti*. Udobno se smjesti i koncentriraj kako bi mogao/mogla što bolje pratiti tijek filma prema gornjim smjernicama. Da bi što uspješnije pratio/pratila film, savjetujemo ti da vodiš bilješke.

Javni, komercijalni i neprofitni mediji

Za zagrijavanje

- Usporedi ova dva naslova s mrežnih portala. Koji bi članak prije otvorio/otvorila i zašto?
- Kako se financiraju portali na kojima su objavljeni ovi članci? Po čemu se još razlikuju?

PREPOZNAJETE LI IH

FOTO Evo kako izgledaju naši slavni bez photoshopa i filtera

Na društvenim mrežama razna zvijezde češće objavljuju fotografije koje su prošle kroz razna retuširanja, a izuzetak nisu ni hrvatske slavne osobe...

(Izvor: 24sata.hr)

U FOKUSU

30. 12. 2024.

Umjetnost bez volje

Matija Prica, kroz prizmu teorije neuroznanstvenika Roberta Sapolskog o nepostojanju slobodne volje kod ljudi, sagledavaju kreativnost i kreativni proces.

Piše: Matija Prica

(Izvor: Booksa.hr)

Tri članka o istome filmu – tri različite priče

- Pročitaj tri ponuđena naslova tekstova. Koji bi tekst prvi izabrao/izabrala samo na temelju njegova naslova? Obrazloži svoj izbor. Koji su elementi poveznice mamca (engl. *clickbait*) prisutni u prvome naslovu?

1. *Ovo je film koji osvaja nagrade: Na njemu su radili dvije godine, 13 minuta koštalo je 150.000 €!*
2. *Čovjek koji nije mogao šutjeti: film kojem je mjesto u kurikulumu za srednju školu*
3. *Prvu hrvatsku Zlatnu palmu osvojio film "Čovjek koji nije mogao šutjeti"*

- Usporedi tri članka o filmu *Čovjek koji nije mogao šutjeti* i promisli o njima uz pomoć pitanja koja slijede. Probaj zaključiti koji je od njih objavljen u javnim, koji u komercijalnim, a koji u neprofitnim medijima.

Prvi tekst

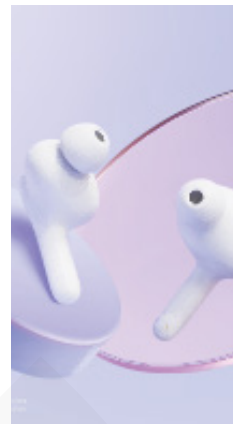

'ČOVJEK KOJI NIJE MOGAO ŠUTJETI'

**Ovo je film koji osvaja nagrade:
Na njemu su radili dvije godine,
13 minuta koštalo je 150.000€!**

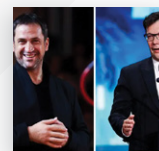
**'Čovjek koji nije mogao šutjeti' uvršten je u tvz, shortlistu
za nominaciju za Oscara, a hoće li konkurirati za prestižnu
nagradu bit će objavljeno već idući mjesec...**

Nakon što je Hrvatskoj donio prvu Zlatnu palmu u Cannesu i "Europskog Oscara", film je uvršten na takozvanu shortlistu od 15 kratkometražnih igranih naslova iz cijeloga svijeta koji su u utrci za nominaciju za nagradu "Oscar" Američke akademije filmske umjetnosti i znanosti.

ČEKAJU KONAČNE NOMINACIJE

**Slijepčević i Bogdan za 24 sata nakon ulaska
u užu izbor za Oscara: 'Nismo pod šokom'**

Članovi Akademije od 8. do 12. siječnja glasanjem donose odluke o nominacijama, a nominirani naslovi u svim kategorijama bit će objavljeni 17. siječnja 2025. godine. Svečanost dodjele nagrade Oscar održava se 2. ožujka u Los Angelesu.

Na filmu "Čovjek koji nije mogao šutjeti" radilo je šezdesetak ljudi, a film je stajao 150 tisuća eura, rekao je Slijepčević u emisiji "Nedjeljom u 2" u lipnju. Na scenariju i filmu radio je dvije godine.

- Riječ je možda o najskupljem kratkom filmu u zadnjih dvadesetak godina - pojasnio je Slijepčević, koji je tad upozorio i na to da Hrvatska ima dobre filmove, ali da teško dolaze do financiranja, zbog čega se okreću inozemnom tržištu.

NEBOJŠA SLIJEPCHEVIĆ

Redatelj filma 'Čovjek koji nije mogao šutjeti' dolazi idućeg lipnja na 2. 'Slano Film Days'

Zbog uspjeha u Cannesu, Vlada RH nagradila je redatelja s 50.000 eura, a redatelj je dodao kako je novac za cijelu ekipu koja je radila na filmu, a ne samo za njega. Pozvao je ljude da gledaju hrvatski film jer je to hrvatsko nacionalno blago.

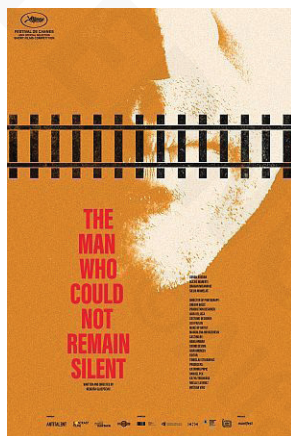
(...)

(Izvor: <https://www.24sata.hr/show/ovo-je-film-koji-osvaja-nagrade-na-njemu-su-radili-dvije-godine-13-minuta-kostalo-je-150-000-eur-1022523>)

Drugi tekst

REŽIJA: NEBOJŠA SLIJEPCHEVIĆ

▶ ČOVJEK KOJI NIJE MOGAO ŠUTJETI: FILM KOJEM JE MJESTO U KURIKULUMU ZA SREDNJU ŠKOLU

**MARKO
STOJILJKOVIĆ**
05. 06. 2024.

ocjena: ★★★★★ godina: 2024. trajanje: 13 minuta

uloge: **Goran Bogdan, Dragan Mićanović, Alexis Manenti, Silvio Mumelaš, Nebojša Pop Tasić**

žanr: **kratkometražna ratna drama**

scenario: **Nebojša Slijepčević**

režija: **Nebojša Slijepčević**

Da bi zlo pobijedilo, dobri ljudi moraju učiniti samo jednu stvar – apsolutno ništa. Dođu tako mutna vremena, „pametni” šute i trpe, budale dižu halabuku, zlobni zavladaју, a oni „normalni” gledaju samo kako preživjeti. Osjetili smo to na svojoj koži devedesetih godina. I šutjeli smo i trpjeli dok su odvodili druge, sve se nadajući da neće „mečka zaigrati i pred našom kućom”. Malo tko je tada zaista bio čovjek, netko tko nije mogao šutjeti, kome to čast nije dozvoljavala, pa čak i po cijenu svog života. Takav čovjek bio je Tomo Buzov, Kaštelanin po rođenju, Beograđanin po adresi prebivališta, umirovljeni kapetan Jugoslavenske narodne armije koji se tog kobnog zimskog dana našao u vlaku Beograd-Bar na stanici u Štrpcima u Bosni i Hercegovini, kroz koju ta linija prolazi jedva desetak kilometara. Putovao je u posjet sinu koji je svoj vojni rok služio u Podgorici.

On se jedini od nekoliko stotina putnika glasno pobunio kada su zločinci okupljeni pod imenom „**Osvetnici**“ i komandom zloglasnog, kasnije u Haagu i osuđenog, Milana Lukića, iz vlaka izvodili putnike bošnjačkih imena. Buzovu vojnička etika jednostavno nije dopuštala da postupi drugačije. Kao „nagradu“ za takav čin dobio je mučenje i smrt, grob mu se ne zna, a do skora ga se sjećala jedino njegova obitelj, nikako institucije ili države, jer nije bio ničiji.

Jedan od onih koji ga se sjetio bio je **Boris Dežulović** smjestivši ga u fokus svoje kolumne „Jedan od tisuću“. Taj su tekst pročitali producent **Danijel Pek** i filmaš **Nebojša Slijepčević** te odlučili ekranizirati priču Tome Buzova. Proizvod je kratkometražni igrani film inspiriran istinitim događajem, po motivima Dežulovićevog teksta i s dijalogom koji se u dobroj mjeri bazira na sudskim transkriptima. Ostalo je povijest- film je otišao u Cannes i **Hrvatskoj donio prvu Zlatnu palmu od njene samostalnosti**.

„**Čovjek koji nije mogao šutjeti**“ zaista je izniman kratki film kojem je mjesto u kurikulumu za etiku u srednjoj školi. I nije ga mogao snimiti nitko drugi osim Nebojše Slijepčevića, autora iznimne etike, spremnog da progovori o tome kako mnoštvo, ma kojim se imenom ono zvalo i ma kojom se zastavom ogrtalo, uvijek diskriminira pojedinca. Sjetimo se samo (...) „Dragih susjeda“, „Pravde“ ili „Muškog filma“ kojima je Slijepčević postavljao neugodna etička pitanja i ispitivao neuralgične točke hrvatskog društva poput kulture oružja, upitnu toleranciju prema različitosti i diskriminaciju po nacionalnom ključu koja se zna prelijevati i na nove generacije koje s ratom nisu ništa imale. A ako ćemo čisto o autorskom kvalitetu i kvalifikacijama, istaknimo da je upravo Slijepčević snimio najuspjeliju hrvatsku (hm, post-jugoslavensku?) romantičnu komediju, doduše kao dokumentarni film, a taj „Gangster te voli“ jedan je od rijetkih dokumentaraca koji se mogu nazvati kino-hitom. (...)

Na koncu, Slijepčević nas svojim filmom na efektivno desetak minuta vodi **direktno u srce košmara i stavlja pred dilemu**. Možda svako od nas sebe vidi kao potencijalnog Tomu Buzova, eventualno kao mladića Milana, ali istina je da smo u takvim situacijama u opasnosti da postanemo ljigavi kao konduker Grujo (Pop Tasić) ili nemušti kao putnik Dragan. Situacija je možda sasvim partikularna, ali je kontekst posve univerzalan.

Lupiga.Com

Naslovna fotografija: Antitalent

Ovaj tekst nastao je uz potporu Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija u sklopu projekta „Korak dalje: Izazovi europske Hrvatske“

Treći tekst

Prvu hrvatsku Zlatnu palmu osvojio film "Čovjek koji nije mogao šutjeti"

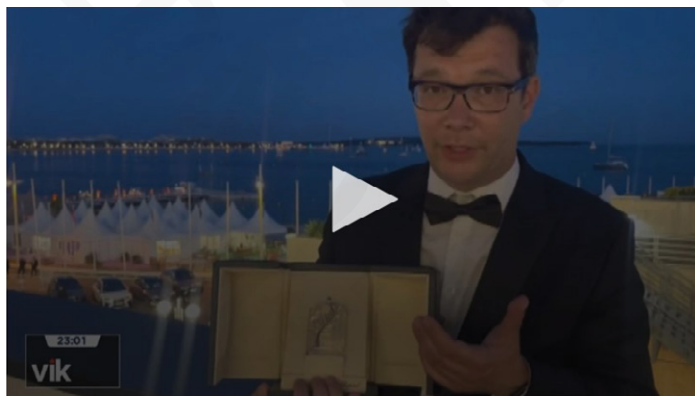
25. 05. 2024. | Zadnja izmjena: 23:08 | Autor: Dnevnik | Vijesti iz kulture

Senzacionalna vijest pristigla je večeras iz Cannesa. Film "Čovjek koji nije mogao šutjeti" redatelja Nebojše Slijepčevića osvojio je prvu hrvatsku Zlatnu palmu na međunarodnom filmskom festivalu.

Izvrstan uspjeh **Nebojše Slijepčevića** otvorit će mnoga vrata njegovu nagrađenom filmu koji će, zasigurno, imati svjetsku distribuciju. Nakon što je dobio Zlatnu palmu dao je ekskluzivnu izjavu za HRT-ove Vijesti iz kulture.

- Javljam se iz Cannesa, gdje sam dobio malu Zlatnu palmu i ne mogu biti sretniji. To je stvarno nevjerojatan doživljaj popeti se na pozornicu i to u večeri kad jedan **George Lucas** prima nagradu za životno djelo iz ruku **Francisa Forda Coppole**. Malo mi je čudno sve skupa zvuči nestvarno, no ono možda što je bitnije od toga je da sam ovu nagradu posvetio **Tomi Buzovu**, čovjeku koji je inspirirao ovaj film. Jako sam sretan da će doći do velikog broja gledatelja zahvaljujući ovoj nagradi, uključujući i do hrvatskih gledatelja koji film uskoro mogu očekivati premijeru na hrvatskim festivalima.

Film "Čovjek koji nije mogao šutjeti", u konkurenciji s još 10 naslova, trijumfirao je u kategoriji kratkometražnog filma.

Ovo je prva Zlatna palma za hrvatski film od osamostaljenja. Film su producirali **Katarina Prpić** i **Danijel Pek** iz Antitalenta, a realiziran je u koprodukciji s kućama iz Bugarske, Francuske i Slovenije.

Najbolji naslov u konkurenciji kratkometražnih filmova birao je žiri kojim je predsjedala belgijska glumica **Lubna Azabal**.

Primajući nagradu na svečanoj dodjeli, redatelj **Nebojša Slijepčević** je zahvalio cijeloj ekipi svog filma, a dvorana ga je pozdravila gromoglasnim pljeskom.

"Čovjek koji nije mogao šutjeti" svjetsku je premijeru imao u petak, 25. svibnja, u dvorani Debussy, u prisutnosti filmske ekipe.

Radnja se zbiva 1993. u ratnoj Bosni i Hercegovini. Putnički vlak na liniji Beograd-Bar zaustavljaju paravojsne snage u akciji etničkog čišćenja. Dok odvođe nevine civile, samo jedan od pet stotina putnika usuđuje im se suprotstaviti.

(...)

Redatelj **Nebojša Slijepčević** gostovao je u emisiji HTV-a U fokusu prije tjedan dana, u subotu 18. svibnja 2024. uoči odlaska u Cannes na filmski festival.

Snimka emisije:

Vijesti HRT-a pratite na svojim pametnim telefonima i tabletima putem aplikacija za iOS i Android. Pratite nas na društvenim mrežama Facebook, Twitter, Instagram, TikTok i YouTube!

(Izvor: <https://magazin.hrt.hr/kultura/film-covjek-koji-nije-mogao-sutjeti-nebojse-slijepcevic-a-osvojio-prvu-hrvatsku-zlatnu-palmu-11567087>)

Fokus na tekst

1. Koji ti je od ovih tekstova najzanimljiviji. Zašto?
2. Objasni razliku u popratnoj opremi triju tekstova (poveznice, videozapisi, reklame).
3. Podijeli poveznice u tekstovima na one koji upućuju na: a) druge članke, b) druge videozapise/medije, c) društvene mreže, d) ključne riječi, e) reklame.
4. Objasni po čemu su ovi tekstovi hipertekstovi.
5. Koja je funkcija poveznica i hiperteksta u svakome od ovih triju tekstova? Kako se razlikuju?
6. Koji su elementi senzacionalizma prisutni u prvome tekstu, osobito u naslovu?
7. Objasni razliku u načinu financiranja triju navedenih tekstova. U kojemu je od njih izravno naveden način financiranja? Izdvoji dio teksta u kojemu je to navedeno.
8. Koji je od ovih tekstova društveno najprovokativniji? Zašto?

hipertekst – tekst u kojemu odabrane riječi, fraze ili slike mogu služiti kao veza prema drugim tekstovima, slikama, zvučnim zapisima ili kakvu drugome dokumentu

senzacionalizam – način novinarskoga pisanja; pretjerivanje u senzacionalnim činjenicama, inzistiranje na skandaloznome

9. Zaključite na temelju prethodne analize koji je od ovih tekstova objavljen u javnome, koji u komercijalnome, a koji u neprofitnome mediju.

Uloga medija u društvu

Mediji se **prema načinu financiranja** dijele na **javne**, **komercijalne** i **neprofitne**. Svaka od tih vrsta medija ima određenu ulogu u društvu. Ovisno o vrsti medija razlikuje se odabir sadržaja koji će biti objavljeni, kao i sam pristup i obrada građe koja se predstavlja.

► Prouči sadržaj tablice koja prikazuje vrste medija prema načinu financiranja i njihova obilježja.

JAVNI MEDIJI				
– mediji u javnome vlasništvu (država, županija, grad, općina i sl.)				
svrha	izvor financiranja	sadržaj i publika	forma/pristup	primjer
- informiranje, obrazovanje i zabava uz promicanje javnoga interesa - osiguravanje nepristrana i kvalitetna izvještavanja koje služi cijeloj zajednici - promicanje kulturnih, obrazovnih i društveno važnih tema, često bez obzira na komercijalnu isplativost	- javni fondovi - pristojbe (obvezatna pretplata) - proračunske potpore - oglašavanje (manje nego u komercijalnim medijima) dobit – samo za unapređenje i razvoj vlastite djelatnosti	- informativni, obrazovni i zabavni sadržaji - teme od interesa za različite profesije i skupine (npr. pomorci, obrazovni djelatnici, branitelji, poljoprivrednici) publika – svi građani, a osobito oni koji su manje zastupljeni u komercijalnim medijima (npr. djeca i mladi, socijalno ugroženi, umirovljenici, osobe s posebnim potrebama i sl.)	- profesionalan i pluralistički pristup - izbjegavanje senzacionalizma i trivijalnoga sadržaja	<i>Narodna novine</i> <i>Zagreb.hr</i> <i>HRT</i> <i>Radio Sljeme</i>
KOMERCIJALNI MEDIJI				
– mediji u privatnome vlasništvu (pojedinci, tvrtke, medijske kuće)				
svrha	izvor financiranja	sadržaj i publika	forma/pristup	primjer
- ostvarivanje dobiti (profita) - vjerodostojno i pravodobno informiranje javnosti sukladno <i>Zakonu o medijima</i>	- oglašavanje - pretplata - prodaja sadržaja - donacije dobit – slobodno raspolaganje	- zabavni i trivijalni sadržaji - senzacionalističke teme - manjak raznolikosti sadržaja - izostanak kulturnih i znanstvenih sadržaja i sadržaja namijenjenih specifičnim društvenim skupinama (manjinskim, marginalnim i sl.) publika – svi građani, osobito oni koji najviše troše	- dinamičan i inovativan pristup medijskomu izvještavanju - trivijaliziranje i pojednostavljivanje ozbiljnih tema - mrežni (internetski) portali: kraći i manje zahtjevni tekstovi, puno fotografija, privlačni naslovi	<i>Jutarnji list</i> <i>24sata</i> <i>Index.hr</i> <i>Tportal.hr</i> <i>RTL</i> <i>Nova TV</i> <i>Otvoreni radio</i>

NEPROFITNI MEDIJI				
– mediji u vlasništvu nevladine organizacije ili udruge				
svrha	izvor financiranja	sadržaj i publika	forma/pristup	primjer
• promicanje određenih društvenih, kulturnih, obrazovnih ili lokalnih ciljeva • informiranje i osnaživanje lokalne zajednice, promicanje manjinskih prava, zaštite okoliša, ljudskih prava ili edukacije	• sredstva organizacija i udrugā (donacije, članarine, proračunske potpore) • projekti, fondovi, javni natječaji • skupno/masovno financiranje (<i>crowdfunding</i> kampanje) • oglašavanje (manje nego u javnim medijima) • dobit – za razvoj djelatnosti i ciljeve nevladine organizacije ili udruge	• društvene, kulturne, obrazovne teme od javnoga i lokalnoga interesa te interesa manjina, specifičnih skupina i zanimanja • sadržaji javno i besplatno dostupni svima • publika – pojedine društvene skupine, obično manje zastupljene u komercijalnim medijima	• analitički i kritički pristup • mogućnost objektivnijega pristupa u obradi tema i njihove prezentacije • izbjegavanje senzacionalizma, trivijalnosti i pristranosti u obradi tema	<i>Ulične svjetiljke</i> (časopis o beskućništvu) <i>Lupiga.com</i> <i>Booksa.hr</i> <i>Romi.hr</i> <i>Badblueboys.hr</i> <i>Televizija Student</i> <i>Radio Student</i>

Pitaj se još

1. Usporedi kako se svaki od tekstova o filmu *Čovjek koji nije mogao šutjeti* uklapa ili na koji način možda odudara od tipične vrste medija s obzirom na način financiranja. Svoja opažanja možeš temeljiti na sadržajima iznesenima u prethodnoj tablici.
2. Navedi primjere javnih, komercijalnih i neprofitnih medija koji odudaraju od podjele iz tablice (npr. članak u komercijalnim medijima koji nema trivijalan, već ozbiljan pristup sadržajima, ili obratno – članak u javnim ili komercijalnim medijima koji ima pojednostavljen i površan pristup temi).

Istražuj, surađuj, stvaraj

- Navedi još tri komercijalna mrežna portala. Na primjerima nekoliko članaka izdvoji obilježja na temelju kojih je jasno da su objavljeni u komercijalnim medijima.
- Usporedi strukturu programa u jednome danu jedne javne i jedne komercijalne televizije i opiši po čemu se razlikuju.
- Navedi primjer političkoga utjecaja na javni medij na temelju jednoga ili više članaka ili emisija. Izdvoji izravno i neizravno posredovane poruke u njima.
- Odaberi jedan neprofitni mrežni portal i odredi udovoljavaju li odabrani članci navedenim kriterijima (objektivnost, nepristranost i izbjegavanje senzacionalizma) kojih bi se neprofitni mediji trebali držati u obradi i prezentaciji teme.
- Usporedi jedan javni, komercijalni i neprofitni mrežni portal. Navedi uočene razlike.

Projekt: Analiza medijskih tekstova

- Istraži nekoliko medijskih tekstova o odabranoj temi iz različitih izvora, analiziraj ih i predstavi rezultate.

Faze provedbe projekta

1. Definiranje teme

- Izaberi temu koja te zanima i koja je aktualna u društvu (npr. društvene mreže, obrazovanje, javno zdravstvo, okoliš, umjetna inteligencija).
- Traži dopuštenje nastavnika za obradu svoje teme (s obzirom na to je li prikladna za nastavu).
- Dogovori se s nastavnikom o načinu izlaganja (prezentacija, poster, infografika, usmeno izlaganje, kombinacija navedenoga; grupno ili pojedinačno).

2. Istraživanje

- Potraži medijske tekstove povezane s temom iz različitih izvora (npr. vijesti, članci, društvene mreže, videozapisi).
- Prikupi podatke o autorima, platformama na kojima su objavljeni tekstovi, datumima, ciljnoj publici.
- Analiziraj tekstove s obzirom na izvor, svrhu, namjenu i poruku.

3. Prosuđivanje vjerodostojnosti

- Analiziraj vjerodostojnost tekstova prema sljedećim kriterijima:
 - autoritet autora (stručnost, kredibilitet)
 - objektivnost (postojanje pristranosti ili manipulacije)
 - činjenice i dokazi (provjerljivost tvrdnji)
 - ažurnost (datum objave).

- Kritički vrednuj odabrane tekstove i zaključci koji su izvori vjerodostojniji.
 - Istakni zašto je važna vjerodostojnost izvora.
 - Podupri svoje zaključke argumentima.

4. Priprema izlaganja

- Pripremi svoje izlaganje:
 - a) s pomoću prezentacije (alati: *PowerPoint*, *Prezi*, *Canva* i sl.)
 - b) s pomoću postera
 - c) s pomoću infografike
 - d) bez dodatnih pomagala.

5. Izlaganje

- Predstavi svoju analizu pojedinačno / u timu u razrednome odjelu ili predaj prezentaciju nastavniku prema dogovoru.

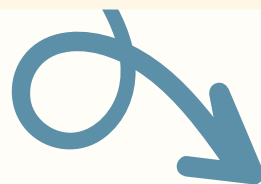
6. Refleksija i povratne informacije

- razgovor o važnosti vjerodostojnosti izvora
- zajednička analiza izlaganja, konstruktivne povratne informacije
- vrednovanje.

6. I BI SLOVO

(SREDNJI VIJEK, HUMANIZAM I PREDRENEŠANS)

Europska srednjovjekovna književnost (uvod)	374
Europska srednjovjekovna književnost – nastanak nacionalnih književnosti	376
Obilježja europske srednjovjekovne književnosti (sinteza)	380
Hrvatsko srednjovjekovlje	381
Postojim, dakle imam jezik – početci hrvatske pismenosti	382
Hrvatski tiskarski prvijenac	390
Obilježja hrvatske srednjovjekovne književnosti (sinteza)	394
Srednji vijek u suvremenoj popularnoj kulturi	395
Zapisnik	398
Humanizam i predrešansa	404
Francesco Petrarca, <i>Kanconijer</i>	410
Projekt: <i>Petrarca i suvremena popularna kultura</i>	418
Znanost o književnosti (sinteza)	420

Francesco Petrarca, *Kanconijer*

Za zagrijavanje

- Može li prava ljubav biti neuzvrćena? Obrazloži svoj odgovor.
- Što mogu ili trebaju učiniti oni koji su nesretno zaljubljeni?

Lirski dnevnik jedne ljubavi – *Rasute rime*

Talijanski pjesnik Francesco Petrarca svoju je zbirku ljubavnih pjesama *Kanconijer* pisao više od trideset godina. S obzirom na tako dugo razdoblje nastajanja i na činjenicu da se u tim pjesmama iznose različita ljubavna raspoloženja te se neposredno ističu trenutačni osjećaji koji se s vremenom mijenjaju, o zbirci je moguće govoriti i kao o lirskome dnevniku. Najviše je soneta, njih 317, dok je kancona 29, sestina šest, balada sedam, a madrigala četiri. Pjesme su označene rednim brojevima. Prema prvome stihu prvoga soneta katkada se i cijela zbirka naziva *Rasute rime*.

Kao i u pravome dnevniku, jednim se dijelom slijedi kronologija toga ljubavnog odnosa. No nisu sve pjesme raspoređene u vremenskome slijedu kojim su nastajale. Probaj zaključiti kada nastaje prvi sonet u zbirci.

kancona – pjesnički oblik trubadurske poezije – nedefiniran broj strofa i promjenljiv (pet do sedam) broj stihova u jedanaestercima i sedmercima

sestina – pjesma od šest strofa

balada – u srednjemu vijeku i predrenesansi pjesma fiksne forme pjevana uz ples

madrigal – pjesma ljubavnoga ili šaljivoga karaktera, od šest do trinaest stihova

PJESMA

I.

Vi što u zvuku rasutih mi rima
slušate uzdah što bje srcu hrana
u prvoj tlapnji mladenačkih dana,
kad dijelom drugi čovjek bijah svima,

razan stil što plač i miso ima
zbog pustih nada i zbog pustih rana,
nadam se da će shvatit kom je znana
iskustvom ljubav: oprost molim njima.

Narod je dugo, sad dobro vidim,
o meni pričo i tiho i glasno,
pa sâm se često sebe sramim jako;

i plod je mojih tlapnja da se stidim,
i da se kajem, i da spoznam jasno:
kratak je san na svijetu htijenje svako.

(Prijevod i tumač: Frano Čale)

TUMAČ

Kajući se i stideći zbog isprazne ljubavi, traži od čitatelja samilost i oprost.

rasutih rima – rasutih pjesama, koje nisu dio jedinstvenoga spjeva

u prvoj tlapnji – bile su mu dvadeset i tri godine kad se zaljubio u Lauru, a prema ondašnjim poimanjima mladost je započinjala s dvadeset petom godinom
drugi čovjek bijah – teško ljubavno iskustvo učinilo ga je drukčijim

pustih rana – ispraznih patnja, koje se neprestance izmjenjuju s nadama, podjednako ispraznim

Fokus na tekst

1. Kakav dojam na tebe pjesma ostavlja? Zašto?
2. Kako ti je tumač Frana Čale na početku pomogao u razumijevanju pjesme? Što ti je još ostalo nejasno?
3. Komu se obraća lirski subjekt? Što traži od onoga komu se obraća?
4. Zbog čega se lirski subjekt kaje?
5. Koliko godina otprilike ima lirski subjekt?
6. U kojemu je trenutku ili fazi života i stvaranja pjesama nastala ova pjesma? Obrazloži na temelju čega to zaključuješ.
7. Analiziraj kompoziciju pjesme: na koji su način misaono povezani katreni, a na koji tercine?

Sudbonosni susret

Za Petrarčin je život i književno djelo bio ključan susret s Laurom de Noves. Prvi ju je put vidio na Veliki petak, 6. travnja 1327. godine u crkvi sv. Klare u Avignonu. Premda je bila udana za drugoga, Petrarca se zaljubio na prvi pogled.

► Obrazloži je li ljubav na prvi pogled moguća.

PJESMA

III.

Bijaše dan kad sunce zrake gasne,
jer svog tvorca bilo mu je žao,
uhićen kada bjeh, a nisam znao,
jer svezaše me, gospo, oči krasne.

Ne činjaše se doba da se hudim
strijelama jošte Amorovim nadam:
bez sumnja idah; jad moj poče tada
sa zajedničkom boli sviju ljudi.

Amor me snađe kad se ne znah branit,
zaposjednu mi srce preko vida,
a suzam oči postadoše lukom.

po mnijenju mojem on nemade stida
kad u tom stanju strijelom mene rani,
a vama jakoj ne zaprijeti lukom.

(Preveo Zvonimir Mrkonjić)

TUMAČ

Pošteditelji Lauru, Amor ga je ranio nenadano, kad su svi ljudi oplakivali Kristovu smrt.

dan – 6. travnja 1327. godine, u crkvi sv. Klare, na Veliki petak, obljetnicu Kristove smrti, zbog koje je, prema evanđelistima, bila pomrčina Sunca
uhićen – od Amora

ne činjaše se itd. – tog se dana nije bilo nadati da će Amor napadati
hudim – zlim
zajedničkom – svih kršćana

Amor – rimski bog ljubavi, obično prikazan kao krilati dječak s lukom i strijelama. Koga pogodi strijelom, taj se zaljubi.

Petrarca, Laura i Amor

Petrarcin stil i utjecaj – petrarkizam

Izrazom **petrarkizam** označuje se oponašanje *Kanconijera* Francesca Petrarce, odnosno stil njegove ljubavne poezije.

Ključna su obilježja petrarkizma:

- savršenstvo forme, prepoznatljive metafore, česte antiteze, jedinstvo izraza i sadržaja pjesme
- sukob između svjetovnih težnji i duhovnih vrijednosti
- ilustriranje emocija motivima iz prirode
- ustaljeni izrazi:

a) **ljubav kao zarobljenost** – *uhićen od ljubavi, svezaše me oči tvoje*

b) **ljubav kao teret** – *Amorovo breme*

c) **isticanje detalja u opisu ženske ljepote** – plava kosa (zlatna, svijetla i svilenkasta), crvene usne (usne kao koralj), dragocjeni osmijeh, rumeni obrazi (kao ruže), oči (svijetle, blistave, duboke, često uspoređivane sa zvijezdama i suncem), stasom vitka i elegantna, s nježnim i melodioznim glasom.

Francesco Petrarca (1304. – 1374.), talijanski pjesnik koji se smatra jednim od začetnika humanizma i renesanse, jedan je od najvećih i najutjecajnijih književnika zapadnoga kulturnog kruga. Izuzetnu popularnost, slavu i utjecaj ostvario je ponajprije zbirkom pjesama ***Kanconijer***, koju je posvetio svojoj neuzvratioj ljubavi Lauri.

Premda tema neuzvratioj ljubavi s idealiziranjem voljene osobe i divljenjem voljenoj osobi nije nova u lirici toga vremena, u Petrarcinim pjesmama posebno se naglašava osobni odnos muškarca prema ženi, sa svim individualnim dvojbama, osjećajima i pojedinačnim dojmovima koji se istražuju i otvoreno iznose u njegovim pjesmama. Upravo će zbog toga Petrarca postati veliki uzor brojnim pjesnicima diljem Europe, toliko da će oponašanje stila njegove ljubavne poezije nositi i njegovo ime. Petrarkizam će se raširiti diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj.

Petrarcin utjecaj na suvremenu popularnu kulturu

Gotovo sve pjesme danas koje govore o neuzvratioj ljubavi, a u popularnim pjesmama ima ih mnogo, u nekoj su mjeri petrarkističke. Možda njihovi autori nisu čitali Petrarca, ali svakako je Petrarca bio prvi individualist koji je na taj način, iskreno i otvoreno, govorio o svojim ljubavnim problemima i svojemu osobnom doživljaju ljubavi. Možemo analizirati jednu popularnu noviju pjesmu da bismo istražili koliko je Petrarca prisutan u suvremenoj popularnoj kulturi.

Cesarica

Zlatni konci litnje zore
Došli su u njene dvore
Da bi moju ljubav budili

Svitlo nek joj ljubi lice
Lipo ka u cesarice
Kad je ja ne mogu jubiti

Zlatna mriža njenog tila
Dušu mi je uvalila
Da je baci nazad u more

Svake noći prije zore
Dolazin u njene dvore
Bile dvore moje pokore

Cilega života ja san tija samo nju
Da do njenog srca nađem put
Cilega života moje tilo je bez nje
Ka cviće bez vode

Zlatna mriža njenog tila
Dušu mi je uvalila
Da je baci nazad u more

Svake noći prije zore
Dolazin u njene dvore
Bile dvore moje pokore

Cilega života ja san tija samo nju
Da do njenog srca nađem put
Cilega života moje tilo je bez nje
Ka cviće bez vode

(Tekst: Zlatan Stipišić – Gibonni)

cesarica – carica; *pokora* – okajavanje loših djela, grijeha

Fokus na tekst

1. Kako se u pjesmi razvija tema neuzvraćene ljubavi?
2. Izdvoji tipične petrarkističke motive iz pjesme.
3. Zašto se voljena osoba naziva caricom?
4. Poveži odnos prema dragoj u ovoj pjesmi s onim u Petrarce.

Istražuj, surađuj, stvaraj

- Poslušaj pjesmu u izvedbi Olivera Dragojevića na YouTubeu: bit.ly/oliver-cesarica. Koliko glazba doprinosi raspoloženju i ugođaju?
- Objasni razliku između teksta popularne i visoke kulture na primjeru teksta *Cesarica* i Petrarčinih pjesama.
- Navedi još neke pjesme iz popularne kulture koje bi prema sadržaju, temi i motivima bile petrarkističke.
- Napravi duhovni portret Petrarce. Kakav je bio kao osoba?
- Napiši jedan petrarkistički sonet. Svakako pazi da u njemu izneseš osjećaje ljubavne frustracije i jada, ali i da poštuješ formu Petrarčina soneta.
- Organizirajte u razredu natjecanje za izbor najboljeg soneta. Autora najboljeg soneta ovjenčajte lovorovim vijencem.

